

Riktlinjer för lek – då och nu

Förändringar av kommuners planering av platser för barn under ett decennium

Linnea Fridell och Maria Kylin

Inom ramen för SLU:s fortlöpande miljöanalys, program Bebyggd miljö

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakultet för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap: rapportserie, 2024:4
2024

Riktlinjer för lek – nu och då. Förändringar av kommuners planering av platser för barn under ett decennium

Linnea Fridell, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivare:	Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Utgivningsår:	2024
Utgivningsort:	Alnarp
Omslagsbild:	Foto: Linnea Fridell
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Serietitel:	Landskapsarkitektur, trädgård. växtproduktionsvetenskap: rapportserie
Delnummer i serien:	2024:4
ISBN:	(tryckt version) 978-91-8046-928-9 (elektronisk version) 978-91-8046-929-6
DOI:	https://doi.org/10.54612/a.e9enool23m
Nyckelord:	kommunala riktlinjer, lekplats, skolgård, förskolegård, friyta, barn, stad

© 2024 Linnea Fridell och Maria Kylin

Detta verk är licensierat under CC BY 4.0, andra licenser eller upphovsrätt kan gälla för illustrationer.

Sammanfattning

Det senaste decenniet har planeringskontexten för barns platser i staden förändrats. Barnkonventionen blev lag år 2020 och under de senaste tio åren har Boverket publicerat vägledning samt allmänna råd kopplat till friyta vid skola, förskola och fritidshem. Flera reformer inom skolväsendet har resulterat i en trend mot större skolenheter och en strategi mot en tät och blandad stad som har medfört förändrade förutsättningar för skolornas utemiljöer. Samtidigt blir antalet lekplatser färre och friytan per elev på Sveriges skolgårdar minskar.

Med denna bakgrund samt det faktum att det är kommunernas ansvar att planera och gestalta barns platser har vi undersökt hur kommunernas riktlinjer gällande dessa platser har förändrats under det senaste tio åren. Med utgångspunkt i en tidigare studie där 27 svenska kommuners riktlinjer för barns utemiljöer undersöktes har vi, ett decennium senare, återigen tagit del av samma kommuners kvalitativa och kvantitativa riktlinjer för barns utemiljöer. I studien jämförs riktlinjer för skolgårdar, förskolegårdar och lekplatser med riktlinjer som samlades in för tio år sedan. Jämförelsen ger intressanta indikationer på hur kommunerna hanterar den förändrade förutsättningarna för planering av barns utemiljöer samt den fortgående utvecklingen av minskade ytor för barns i staden.

Resultatet visar att fler kommuner idag har riktlinjer för barns utemiljöer än för ett decennium sedan och att dessa har blivit mer likriktade. Barnkonventionens status som lag, samt Boverkets vägledning och allmänna råd för friyta vid skola, förskola och fritidshem kan vara en möjlig förklaring. Det har också skett en ökning av antalet kvalitativa målsättningarna samtidigt som det fortfarande är en stor spridning på de kommunala förvaltningar och enheter som ska hantera de olika riktlinjerna. De kvantitativa mått uttryckta i kvm/barn som anges i riktlinjerna ligger nära de mått som Boverket anger som rimliga, samtidigt som fler kommuner anger att avsteg och att flexibla mått kan accepteras utifrån närhet till grönområde eller beroende på vilken typ av bebyggelse skolan eller förskolan ligger i. Det senaste decenniets förändring mot allt mer ”flexibla” mått för barns utemiljöer leder i praktiken till att Boverkets rekommendationer om storlek på friyta i de flesta fall endast efterföljs vid bästa tänkbara förutsättningar. De ökade antalet rättsfall som prövar gränserna för vilka ytor som är rimliga för barn kan indikera en ökad medvetenhet om barnrättsperspektivet.

Nyckelord: kommunala riktlinjer, lekplats, skolgård, förskolegård, friyta, barn, stad

Förord

Rapporten är skriven av Linnea Fridell och Maria Kylin vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning vid SLU, Alnarp inom ramen för SLU:s miljöanalysprogram Bebyggd miljö (FoMa).

Vi vill rikta ett tack till alla tjänstepersoner på de 27 undersökta kommunerna som bidragit till insamlingen av riktlinjer för barns utemiljöer samt svarat på frågor om dessa. Vi vill också tacka referensgruppen bestående av Ulrika Åkerlund (Boverket), Märith Jansson (SLU) och Lena Jungmark (SLU Tankesmedjan Movium) för kommentarer och diskussioner under arbetets gång.

Innehållsförteckning

Förord	4
Tabellförteckning	7
Figurförteckning	8
1. Inledning	9
1.1 Utgångspunkt: resultat från en tidigare studie	11
1.2 Syfte	11
2. Bakgrund	12
2.1 Den nya planeringskontexten	12
2.1.1 Förändrad lagstiftning, vägledningar och allmänna råd	12
2.1.2 Barnkonventionen som lag	13
2.1.3 Skolreformer	14
2.3 Rådande tendenser	15
2.3.1 Skolgårdars friyta och lekvärde minskar.....	15
2.3.2 Boverkets önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för frytor	15
2.3.3 Antalet lekplatser minskar.....	16
2.3.4 Skolenheter blir större.....	16
2.3.5 Vanligare med rättsfall	17
3. Undersökningen	19
3.1 Mål och frågor	19
3.2 Metod och tillvägagångssätt	20
3.2.1 Urval av kommuner.....	20
3.2.2 Insamling av material.....	21
3.2.3 Typ av material	21
3.3 Metoddiskussion	22
4. Resultat	23
4.1 Förändring över tid	23
4.1.1 Ökat antal riktlinjer	23
4.1.2 Fortsatt stor spridning av vilka förvaltningar som tar fram riktlinjer	24
4.1.3 Nya källor bakom riktlinjerna.....	24
4.1.4 Kvantitativa riktlinjer för lekplatser och lekmiljöer	26

4.1.5	Kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar	27
4.1.6	Kvantitativa riktlinjer för skolgårdar	29
4.1.7	Kvalitativa riktlinjer för lekplatser, skol- och förskolegårdar.....	31
4.2	Ny typ av indelning.....	33
4.2.1	Riktlinjer beroende på bebyggelseypologier.....	33
5.	Slutsatser.....	34
6.	Reflektioner och diskussion	37
	Referenser.....	40
	Bilaga 1.....	44
	Bilaga 2.....	45
	Bilaga 3.....	46
	Bilaga 4.....	48

Tabellförteckning

Tabell 1. Tabell över domslut i MÖD sedan 2014 som prövat barns utemiljöer mot PBL (SFS 2010:900) och MB (SFS 1998:808).	18
Tabell 2. Fördelningen av kommunerna inom de tre huvudkategorierna för SKR:S kommunindelning från 2023, i riket och i studiens urval. I Urvalet är kategori A överrepresenterat och kategori C underrepresenterat.	20
Tabell 3. En sammanställning av vilka kvalitetsverktyg som används i de kvalitativa riktlinjerna för lekplatser hos kommunerna vid respektive studietillfälle.	32

Figurförteckning

Figur 1. Tidslinje som visar förändringar i planeringskontexten mellan 2014 och 2023	12
Figur 2. Instansordning för mark- och miljödomstolarna (föreläsning vid Nätverksträff "Barn, unga och byggd miljö", I. Holmqvist, 13 okt).....	17
Figur 3. Diagram över antal riktlinjer (kvantitativa och kvalitativa) som hittats hos de 27 studerade kommunerna vid respektive studietillfälle.	23
Figur 4. Diagram som visar vilket årtal riktlinjer tagits fram. mellan 2014 och 2023. Riktlinjer som togs fram innan 2014 eller där årtal ej är angivet finns inte representerade i diagrammet	24
Figur 5. Diagram över i vilka riktlinjer barnkonventionen tas upp.....	26
Figur 6. Avstånd (meter) från bostad till lekplats/lekmiljö vid respektive studietillfälle.	27
Figur 7. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar avseende kvm/barn vid respektive studietillfälle.....	28
Figur 8. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar avseende totalyta vid respektive studietillfälle.....	29
Figur 9. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för skolgårdar avseende totalyta vid respektive studietillfälle.	30
Figur 10. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för skolgårdar avseende totalyta vid respektive studietillfälle.	31

1. Inledning

Idag finns det en god forskningsgrund som visar att barn påverkas av den fysiska miljön, framförallt sin vardagsmiljö (Chawla & van Vliet 2017). Undersökningar kring barn och fysisk miljö sker i olika forskningsmiljöer med olika frågeställningar, vetenskapliga utgångspunkter och metodansatser. Alla visar på att fysisk miljö på olika sätt är viktig för utvecklingen av barns fysiska, psykiska och sociala hälsa.

Barns fysiska hälsa påverkas bland annat av vilken rörelsefrihet och förmåga att ta sig självständigt fram som erbjuds i staden (Faskunger 2007). Flera forskare (Björklid & Gummesson 2013, Berglund & Nordin 2007.) har visat att barns mobilitet påverkas av hur hela staden är strukturerad och där sammanhängande kvalitativ grön- och infrastruktur är avgörande. I den urbana miljön idag är barns rörelsefrihet ofta begränsad (Cele 2015) och när tiden för fri lek också begränsas (Hofferth & Sandberg 2001, Kyttä et al. 2015, Shaw et al. 2013) så är ytor speciellt avsedda för barn, t ex skolgårdar och lekplatser ännu viktigare för att erbjuda möjligheter till fysisk aktivitet.

Tillgång till utemiljöer och platser påverkar också barns sociala och psykiska hälsa där platsanknytning, tillhörighet och möjlighet till en känsla av sammanhang påverkas av kvalitet och utbud av miljöer. Chawla (2020) analyserar och sammanfattar över 200 vetenskapliga publikationer och konstaterar att barns tillgång till gröna platser/natur har stor betydelse för deras självkänsla, nyfikenhet, kognitiva förmåga samt självuppskattade psykiska välmående. Dessutom är en tidig kontakt med natur avgörande för den framtida vuxnas förståelse, kunskap och nyfikenhet för ekologiska frågor och hållbarhetsaspekter (Gaston & Soga 2018)

Jansson et. al. (2022) pekar på hur fysisk miljö (bebyggd miljö) påverkar både fysiska hälsoaspekter och sociala aspekter för barn. Genom att analysera 88 vetenskapliga publikationer i ämnet så vaskar författarna fram de tio viktigaste kvaliteterna för att skapa barnvänliga städer ur ett så kallat "socio-fysiskt perspektiv". Angreppsättet tydliggör svårigheterna att särskilja en plats betydelse för sociala/känslomässiga värden och fysiska/hälsomässiga faktorer samt hur dessa värden och faktorer ska beskrivas och hanteras i en planeringskontext. Det är en komplex verklighet där bebyggd fysisk miljö, platser och stadens strukturer måste hanteras i en planeringskontext där regleringar, ytor, funktioner och mått styr planeringen, men där samma miljö får sitt värde genom upplevelser, erfarenheter och känslor.

Den bebyggda miljön planeras, styrs och gestaltas på många olika nivåer i en process med flera olika aktörer. Det största ansvaret ligger hos kommunerna, och regleras av Plan- och bygglagen (PBL) (SFS 2010:900). Med generella formuleringar ska PBL (SFS 2010:900) fungera som en ram inom vilken kommuner och byggsektorn ska tolka kvalitetsaspekter i utemiljön. När det gäller friytor för barn så preciseras kraven i Boverkets allmänna råd (2015:1) med begrepp som kan tolkas olika beroende på kunskap och drivkraft hos den instans som tolkar och gestaltar miljön. Det finns inte några nationella krav på ytors storlek (kvantitativa mått), utan det är upp till varje kommun att formulera vilka krav som ska ställas i planprocessen, både när det gäller ytmått eller kvalitativa aspekter på barns platser.

I planeringspraktiken finns stora svårigheter att ta tillvara på och planera för det som, i vissa fall, kallas ”mjuka värden” (Algehed et. al 2019) Detta visas bland annat genom att kvantitativa mätbara riktlinjer så gott som alltid är genomförda i planeringsprocessen (ibid). Funktioner som har normer och riktlinjer som berör tekniska anspråk såsom parkeringsytor, buller, vägar och brandskydd får högsta prioritet. ”Mjuka värden” kan definieras på många sätt, och inom planeringen hittas referenser till sociala värden (Gustavsson & Erlander 2013), men också immateriella, existentiella och omätbara värden (Bornemark 2018). I både denna och tidigare studie pratar vi om kvalitativa värden som motsats till kvantitativa mått och menar, brett definierat, det som genom gestaltning och utformning t. ex. kan ge barn lust att leka (alltså inte bara möjlighet att leka), gynnar en emotionell platsanknytning och ge möjlighet att fylla platserna med sociala värden.

Kontexten för planeringen av barns platser och staden har de senaste tio åren förändrats på flera sätt. 2020 blev barnkonventionen lag, men många kommuner upplever en osäkerhet om hur barnrätten ska omsättas i verkligheten (Boverket 2020a). Det har också gjorts flera reformer inom skolväsendet som bland annat innebär en trend mot större skolenheter med en huvudstrategi mot den ”täta och blandade staden” som medför ändrade förutsättningar för skolornas utemiljö (Boverket 2017).

Samtidigt så konstateras genom flera rapporter att barns platser och städer förändrats i realiteten. T ex så har friytan per elev på Sveriges skolgårdar minskat markant mellan åren 2014 och 2020 (SCB 2018; SCB 2022) och antalet lekplatser har under 2000-talet minskat (Schneider & Jansson 2023). I denna undersökning kan också konstateras att antalet rättsfall i mark- och miljö domstolar där barns platser prövas både mot PBL (SFS 2010:900) och Miljöbalken (MB) (SFS 1998:808) har ökat markant under de senaste tio åren, vilket är en ny trend.

Med denna bakgrund och det faktum att det är kommunernas ansvar att själva skapa riktlinjer som ska styra platser för barn blir det intressant att undersöka vilka riktlinjer och normer som utarbetats av kommunerna. Det blir också intressant att se hur dessa har utvecklats och omarbetats under de senaste åren då både planeringskontexten och den reella verkligheten för barns tillgång till staden och platser har förändrats.

1.1 Utgångspunkt: resultat från en tidigare studie

Denna rapport tar utgångspunkt i en tidigare studie som genomfördes 2013-2014 och som resulterade i LTV-rapporten *”Riktlinjer för lek? Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn”* (Kylin & Bodelius 2015b) samt artikeln *A Lawful Space for Play: Conceptualizing Childhood in Light of Local Regulations* (Kylin & Bodelius 2015a).

Syftet med den tidigare studien var att sammanställa och skapa överblick över hur, och med vilka verktyg några Svenska kommuner arbetade med planering av platser för barn; skolgårdar, förskolegårdar och lekplatser. 27 svenska kommuners tillfrågades om vilka verktyg som användes för planering av platser för barn, mer specifikt kvantitativa och kvalitativa riktlinjer för lekplatser, förskolegårdar och skolgårdar.

Resultatet i tidigare studie visade att det fanns en stor spridning på de kvantitativa riktlinjerna som angavs bland kommunerna. Det fanns också stora skillnader mellan kommunerna i vilken eller vilka förvaltningar som tagit fram riktlinjerna. Undersökningen visade dessutom att vad som legat bakom riktlinjerna (källorna) var otydligt, istället refererade kommunerna ofta till andra kommuner förutom några som refererade till opublicerade källor. Studiens resultat visade att riktlinjer för skol- och förskolegårdar i högre grad fanns i större kommuner och att det i kommuner med låg tätortsgrad fanns färre riktlinjer. Det var däremot fler kommuner med låg tätortsgrad som angett riktlinjer för lekplatser.

I den tidigare studien drogs slutsatsen att det fanns svårigheter att hantera kvalitativa begrepp och vad kvalitativa riktlinjer kan innebära. I vissa fall hade kommunerna riktlinjer i form av mätbara miljökvaliteter såsom buller och luftkvalitet på skolgårdar. För lekplatser så var fokus på funktioner såsom t.ex. gungor och sandlådor. Kvalitativa riktlinjer var också formulerade i generella termer såsom ”attraktiv utemiljö” eller ”Flerskiktad vegetation”. I studiens konstaterades att det fanns svårigheter att hitta rätt balans på kvalitetsaspekter som kan diskuteras utifrån gestaltning, rumslig fördelning och struktur eller arkitektoniska kvaliteter.

I denna studie, knappt tio år efter tidigare studie, har de tidigare undersökta 27 kommuner fått samma frågor som i tidigare studie. Jämförelser mellan tidigare studie och denna ger intressanta indikationer på hur kommunerna hanterar de förändrade förutsättningarna för planering av barns utemiljöer och den pågående utvecklingen av minskande ytor för barns platser i staden.

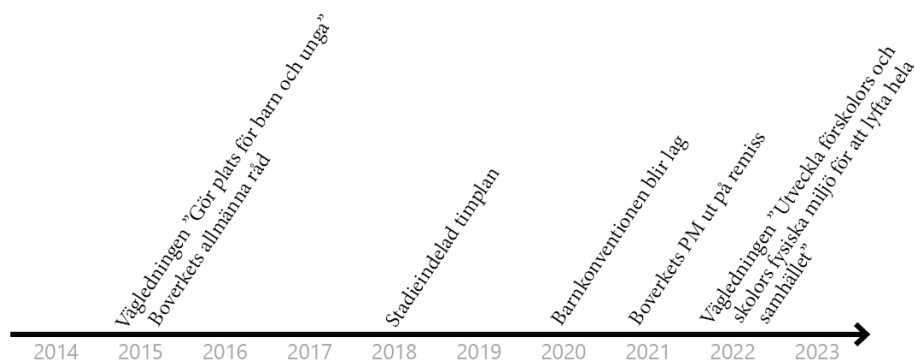
1.2 Syfte

Denna studie har två syften; Det första syftet är att undersöka hur kommunernas riktlinjer för planering av platser för barn har förändrats de senaste tio åren. Det andra syftet är att sätta dessa förändringar i relation till en kontemporär planeringskontext samt rådande tendenser av minskande platser för barn i urbana miljöer.

2. Bakgrund

2.1 Den nya planeringskontexten

I den tidigare studien beskrevs en pågående utveckling där barn fick minskad tillgång till hela staden samtidigt som platser gestaltade specifikt för barn (lekplatser, förskolegårdar och skolgårdar) börjat ifrågasättas. Det senaste decenniet har förutsättningarna i planeringspraktiken vid planering av platser för barn förändrats genom ett antal nyckelhändelser som beskrivs nedan.

Figur 1. Tidslinje som visar förändringar i planeringskontexten mellan 2014 och 2023

2.1.1 Förändrad lagstiftning, vägledningar och allmänna råd

I Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) 8 kap. 9–11 §§ ställs krav på att friytan ska vara tillräckligt stor och lämplig för lek och utevistelse men preciserar varken storlek eller lämplighet. Detta medför att ett stort ansvar läggs på kommunerna att avgöra vad en tillräcklig och lämplig friyta innebär. Med bakgrund av detta tog Boverket 2015, strax efter att den förra studien genomfördes, fram allmänna råd (BFS 2015:1) som stöd till kommunerna för att bedöma vad som kan anses som tillräcklig friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet. I de allmänna råden anges inga krav på ytors storlek (kvantitativa krav som i kvm) men där framgår ett antal kvalitativa värden som ska rymmas på friytan:

”Friytan bör vara så **rymlig** att det utan svårighet eller risk för omfattande slitage går att ordna **varierande terräng- och vegetationsförhållanden**. Friytan bör kännetecknas av **goda sol- och skuggförhållanden, god luftkvalitet** samt **god ljudkvalitet**.”(BFS 2015:1 FRI 1)

Detta allmänna råd trädde i kraft 1 mars 2015 (BFS 2015:1) och kort därefter publicerade Boverket (2015) även vägledningen ”*Gör plats för barn och unga!*” som riktade sig till beslutsfattare, beställare och yrkesverksamma inom planering, utformning och förvaltning av barns och ungas utemiljöer. Målet var att genom vägledningen (Boverket 2015) förtydliga betydelsen av friytan för barns och ungas lek, lärande och hälsosamma utveckling men även att tillhandahålla goda exempel på hur utemiljöer vid skola och förskola kan skapas genom fysisk planering, utformning och förvaltning (Boverket 2015). I vägledningen rekommenderar Boverket (2015) att kommunerna tar fram egna riktlinjer för kvaliteter och storlek på utemiljöer vid skola och förskola utifrån lokala förutsättningar. Som utgångspunkt anges att ett rimligt mått på en förskolegård kan var 40kvm/barn och på en skolgård 30kvm/barn. Vägledningen lyfter även fram att forskning visar att storleken på den totala friytan bör vara minst 3000 kvm (Mårtensson et al 2009).

År 2022 publicerade Boverket (uppdaterad 2024) en ny digital vägledning för både inomhus- och utomhusmiljöer vid skolor och förskolor med syfte att bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle. Denna digitala vägledning riktade sig likt den förra vägledningen (Boverket 2015) till beslutsfattare, beställare och yrkesverksamma inom planering, utformning och förvaltning av barns och ungas utemiljöer men också till pedagoger och rektorer. Den digitala vägledningen (Boverket 2024) lyfter fram att närliggande parker och grönområden bör ses som ett komplement till utemiljön hos skolan eller förskolan men att det inte kan ersätta värdet av en egen gård. Att skol- eller förskolegården är stor till ytan är ingen garanti för en god lek miljö, men det är en grundläggande förutsättning för att kunna skapa det. I vägledningen lyfts även forskning om skol- och förskolegårdens totala yta fram. Genom hänvisning till Jansson et al. (2021) framkommer det i vägledningen (Boverket 2024) att särskilt goda förutsättningar för en ändamålsenlig gård som rymmer alla önskvärda funktioner och kvaliteter har en förskolegård som är minst 6000 kvm och en skolgård som är minst 10 000 kvm.

2.1.2 Barnkonventionen som lag

Den 1 januari 2020 blev FN:s Barnkonvention (Unicef Sverige 2018) svensk lag. Inför detta fick Boverket 2019 i uppdrag att, i samråd med andra myndigheter, kartlägga och analysera såväl myndighetens egen verksamhet som kommunernas och länsstyrelsernas arbete med planering enligt PBL (SFS 2010:900) och stadsutveckling i förhållande till barnkonventionen. Uppdraget resulterade i en rapport (Boverket 2020a) där det framgick att många kommuner och länsstyrelser var osäkra på hur barnrätten ska omsättas och bevakas i PBL (SFS 2010:900). Enligt rapporten finns det en risk att osäkerheten hos de som ska tillämpa barnkonventionen och PBL (SFS 2010:900) medför att barnrätten inte får ett tydligt avtryck i samhällsplaneringen. Ett sätt att komma åt det kan, enligt rapporten, vara att förtydliga PBL (SFS 2010:900) genom lagändringar, praxis från domstolar eller vägledning.

2.1.3 Skolreformer

Den svenska staten har under de senaste decennierna infört flera reformer som påverkat förutsättningar för skolans fysiska lärmiljöer. Exempel på sådana förändringar är den nya lärarutbildningen som infördes 2010 samt en stadiindelad timplan som infördes 2018, vilket påverkar indelningen i skolans olika stadier. För att kunna klara de krav som kommer med de förändrade reformerna finns en tydlig trend mot större skolenheter. Argument för större skolenheter är att det möjliggör en mer flexibel verksamhet. Det ger också större möjligheter att utnyttja lärarnas behörighet, bära sig ekonomiskt och ha tillgång till personalresurser såsom elevhälsopersonal och vaktmästeri. Fördelar som lyfts fram vid mindre skolenheter är korta beslutsvägar och en ökad trygghet då elever känner sig sedda (Göteborg stad 2020).

I rapporten *Skolans nya plats i staden* (Boverket, 2017) framkommer det att den täta och blandade staden tillsammans med stora skolenheter kan ses som en huvudstrategi för kommunerna när de planerar skolor. Denna strategi medför kompromisser med skolornas utemiljöer där närhet till allmänna parker ofta används som ett lokaliseringskriterium för skolor för att kompensera för skolans utemiljö. Som en följd av strävan efter stora skolenheter och svårigheten att hitta mark i närheten till bostäder blir närhetsprincipen underordnad. Detta tyder på att längden på resorna till skolan kommer att öka och att fler barn kommer bli skjutsade i bil till skolan (Boverket 2017).

2.3 Rådande tendenser

I den tidigare studien beskrevs en pågående utveckling där barn fått minskad tillgång till hela staden samtidigt som platser gestaltade specifikt för barn (lekplatser, förskolegårdar och skolgårdar) börjat ifrågasättas. Sedan den förra studiens genomförande har utvecklingen fortsatt peka i samma riktning, vilket beskrivs nedan genom ett antal rådande tendenser.

2.3.1 Skolgårdars friyta och lekvärde minskar

Enligt en studie av SCB (2022) så har friytan per elev på Sveriges skolgårdar minskat markant mellan åren 2014 och 2020. De främsta orsakerna till minskningen är ett ökat elevantal på redan befintliga friytor samt att skolgårdarna förtätats med fler byggnader och paviljonger på bekostnad av friytan. Studiens resultat visade även att det var stora skillnader på friytornas storlek beroende på skolornas huvudmannaskap. Friytan var generellt mindre för skolor med enskild huvudman än för skolor med kommunal huvudman. Studien visade att det fanns en koppling mellan storlek på tätort och hur stor del av skolområdet som var hårdgjort, där en större tätort oftare innebar att en större andel av skolområdet var hårdgjort. Likaså gick det att se att generellt så hade skolgårdar i större tätorter färre kvm/elev än i mindre tätorter.

Med bakgrund av skolgårdarnas minskade friyta gjordes 2021 en studie som undersökte hur skolgårdens kvalitativa värden, uttryckt som lekvärde, påverkades av detta genom att studera sju skolgårdar i Skåne (Kylin & Fridell 2021). Studien visade att skolgårdarnas lekbara yta var betydligt mindre än de mått på friyta som framkom i studien av SCB (2018) och att de studerande skolgårdarna generellt hade ett högt slitage och ett lågt lekvärde. Studien visade att det krävs stora gröna ytor för att vegetationen ska klara det höga slitaget från leken, men även att gestaltningen av de gröna ytorna samt placeringen av dessa är av stor betydelse för lekvärdet. Likaså spelar skolgårdens kontext en viktig roll, där en god konnektivitet (utan barriärer) till närliggande gröna områden ger bättre förutsättningar för ett högt lekvärde.

2.3.2 Boverkets önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor

Med bakgrund av att svenska skolgårdar minskar och att tillgången till friyta varierar kraftigt beroende på var i landet skolgården ligger (SCB 2018) konstaterade Boverket att tillämpningen av 8 kap. 9§ andra stycket PBL (SFS 2010:900) är bristfällig, se nedan, när det gäller friytor för skolor och förskolor.

”Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta.” (PBL 8 kap. 9§ andra stycket)

För att komma åt problemet föreslog Boverket *ett utökat bemyndigande för myndigheten att meddela föreskrifter om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor och förskolor* (Finansdepartementet 2021). Ändringen som föreslogs syftade till att göra det möjligt att ställa bindande krav på kvalitativa värden på och placering av dessa friytor, dock utan att genom föreskrifter ställa krav på friytornas storlek. Med andra ord handlade promemorian (Finansdepartementet 2021) om att ställa högre krav på friytornas **kvalitet och placering**, men utan att precisera kvantitativa mått i kvm.

Boverkets promemoria "*Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet*" (Finansdepartementet 2021) gick ut på remiss till berörda instanser, däribland svenska kommuner, i april 2021. I remissvaren framkom det att Stockholm stad Dnr KS 2021/509 (2021-06-23), Göteborg stad Dnr 0649/21 (2021-06-16) och Malmö stad Dnr STK-2021-569 (2021-06-30) alla motsatte sig *ett utökat bemyndigande att meddela föreskrifter*. Alla tre kommuner påtalade i sina remissyttrande på olika sätt hur förslagen i Boverkets remiss ((Finansdepartementet 2021) inte var anpassade till storstadskommuner. De menade att *ett utökat bemyndigande att meddela föreskrifter* kan gå ut över barns rörelsefrihet när de inte klarar av att leva upp till kraven och därmed inte kan säkerställa plats för skolor och förskolor i tätbebyggd miljö. Helsingborg stad och Höganäs kommun tillstyrkte båda två ett utökat bemyndigande att meddela föreskrifter. Helsingborg poängterade i sitt remissyttrande Dnr 1201/2012 (2021-06-10) att de haft stor nytta av riktlinjer för barns utemiljöer och särskilt hur siffermått är tydliga och enkla att använda sig av i dialog med byggherrar, konsulter och andra aktörer. Höganäs kommenterade i sitt remissyttrande Dnr 1201/2012 (2021-06-28), likt storstadskommunerna, att det kan bli svårigheter för kommuner med tätbebyggda områden att säkerställa plats för skolor och förskolor om myndigheten styr för mycket.

2.3.3 Antalet lekplatser minskar

En forskningssammanställning av Schneider och Jansson från 2023 visar att antalet lekplatser i Sverige minskar. Studien visar att lekplatser förvaltade av svenska kommuner under 2000-talet har minskat markant, med uppemot en halvering av antalet lekplatser. Tjänstepersoner som medverkat i studien menar att minskningen kan bero på nya krav vad det gäller säkerhet och tillgänglighet, besparingar samt eftersatt underhåll. Orsaken till minskningar i början av 2000-talet verkar ofta handla om besparingar eller de nya kraven på säkerhet och tillgänglighet och minskningar efter 2017 verkar oftast beror på besparingar. En tendens är att utmaningar med att behålla lekplatser har resulterat i strategier där kommunerna satsar på färre och större lekplatser (Schneider & Jansson 2023).

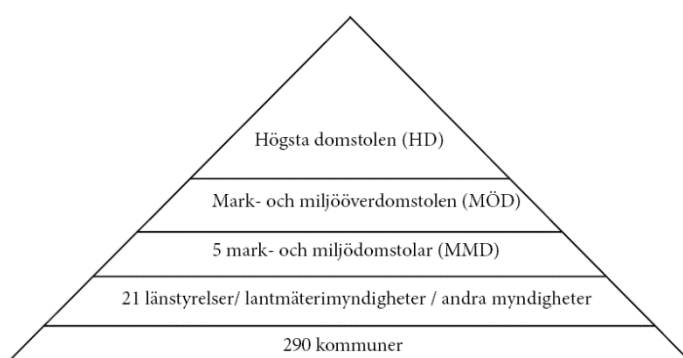
2.3.4 Skolenheter blir större

Samtidigt som planerade platser för barn i staden minskar i storlek och antal (SCB 2022; Schneider & Jansson 2023) har det byggts många nya skolor de senaste 7-10 åren (personlig

kommunikation M. Anclair, Forum bygga skola, 21 sept 2023). Medelstorleken på en grundskola har gått från 200 elever till 230 elever under de senaste 6 åren, även om det fortfarande byggs skolor på 150-300 elever. De kommande åren ser det ut att bli färre, men större, skolor som byggs samtidigt som antalet befintliga skolor som kommer att renoveras och i viss mån byggas om ökar (personlig kommunikation M. Anclair, Forum bygga skola, 21 sept 2023). En förskola som tidigare vanligen hade två till fyra avdelningar har idag åtta till tio avdelningar. Grundskolor i större städer planeras idag ofta för 800 elever. Samtidigt läggs mindre skolor ner och befintliga skolor byggs ut för att kunna ta emot fler elever (Boverket 2020b). Att tillgodose barns och ungas behov av en rymlig utemiljö blir särskilt utmanande vid stora skolenheter. Att skapa förutsättningar för uppsikt och trygghet blir särskilt svårt på stora skolgårdar. För att klara av detta är det vanligt att en stor gård delas upp med staket vilket ger barnen begränsade lekmöjligheter (ibid).

2.3.5 Vanligare med rättsfall

Under det senaste decenniet har det kommit en rad domar, som prövat detaljplaner och bygglov kopplat till barns utemiljöer i mark- och miljödomstolarna. Det ökade antalet rättsfall lägger Boverket fram som ett argument till behovet av *utökat bemyndigande att meddela föreskrifter* (Finansdepartementet). En kommuns beslut om att anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser kan överklagas till någon av de fem mark- och miljödomstolarna (MMD) (Boverket 2023). Ett beslut om att bevilja, avslå eller avvisa en ansökan om bygglov överklagas till länsstyrelsen (se fig 2) (Boverket 2022) Avgörandet i MMD kan sen överklagas till mark- och miljööverdomstolen (MÖD) i Svea hovrätt, som är lägsta praxisbildande instans (föreläsning vid Nätverksträff "Barn, unga och byggd miljö", I. Holmqvist, 13 okt 2023). I vissa fall kan ett avgörande i MÖD överklagas ändå upp till Högsta domstolen (HD) (Boverket 2023), se *figur 2*.

Figur 2. Instansordning för mark- och miljödomstolarna (föreläsning vid Nätverksträff "Barn, unga och byggd miljö", I. Holmqvist, 13 okt 2023).

Sedan 2014 har sju fall (se *tabell 1*) som rör förskolegårdar nått ända upp till MÖD. I inget av dessa fall har lagstiftningen (PBL och/eller MB) varit tillräckligt stark för att kunna försvara barns utemiljöer. Med andra ord finns ännu inget prejudicerande fall som rör barns utemiljöer.

Mål nr, fastighet	Datum domslut	Parter
M 1926-17, Fastigheten Blosshögen	2018-06-20	Miljönämnden, Malmö stad / Cymbalen förskola
M 3333-17, Fastigheten Innerstaden	2018-06-20	Miljönämnden, Malmö stad / Förskolenämnden, Malmö stad
M 3334-17, Fastigheten Innerstaden	2018-06-20	Miljönämnden, Malmö stad / Förskolenämnden, Malmö stad
M 3336-17, Fastigheten Limhamn	2018-06-20	Miljönämnden, Malmö stad / Förskolenämnden, Malmö stad
P 7536-21, Fastigheten Marievik 15 m. fl. i stadsdelen Liljeholmen	2023-04-03	Bostadsrättsföreningar, Föreningen Södermalmsparkernas Vänner & Svenska byggnadsvårdsföreningen/ Stockholms kommun, Trafikverket & företag
P 8568-18, Kvarteret Bollen	2019-10-07	Barnens Montessoriakademi AB & privatpersoner / Solna stad
P 14910-22, Fastigheten Blosshögen	2023-09-27	Cymbalens förskola / Stadsbyggnadsnämnden, Malmö stad

Tabell 1. Tabell över domslut i MÖD sedan 2014 som prövat barns utemiljöer mot PBL (SFS 2010:900) och MB (SFS 1998:808).

Vid en prövning i domstol är kommunernas översiktsplaner samt egna riktlinjer för barns utemiljöer ett betydelsefullt underlag, enligt Holmqvist, tekniskt råd vid MÖD (föreläsning vid Nätverksträff ”Barn, unga och byggd miljö”, I. Holmqvist, 13 okt 2023). Detta visar ett rättsfall (Växjö tingsrätt, dom 2022-11-22 i mål nr P 4338-22) i Helsingborg där Mark- och miljödomstolen avslag ett bygglov för en skola då tillräcklig friyta enligt 8 kap. 9 § PBL (SFS 2010: 900) inte kunde tillgodoseas. Parterna i målet var bolaget NSF V CareReal Helsingborg 1 AB och stadsbyggnadsnämnden i Helsingborg stad. Domstolen konstaterade att även om det inte finns juridiskt bindande mått på friyta så var skillnaden mellan Boverkets rekommendationer i vägledningen ”Gör plats för barn och unga!” (2015), Boverkets allmänna råd (BFS 2015:1 FRI 1) samt kommunens egna riktlinjer (Helsingborg stad 2021) sammantaget så stora i förhållande till den planlagda friytan inom fastigheten att den inte kunde anses tillräcklig. Bolaget menade i sitt yrkande att en del av närliggande allmän platsmark kunde användas till friyta som kompensation för den begränsade tillgången till friyta inom fastigheten. Domstolen ansåg att detta i så fall måste prövas genom detaljplan eftersom det kan innebära en utformning och användning av allmän platsmark som kan vara avhållande för allmänheten (Växjö tingsrätt, dom 2022-11-22 i mål nr P 4338-22).

3. Undersökningen

3.1 Mål och frågor

Studiens första syfte är att undersöka hur kommunernas riktlinjer för planering av platser för barn har förändrats de senaste tio åren. Vid kontakt med kommunerna efterfrågade vi därför, likt vid den tidigare studien, kvantitativa och kvalitativa riktlinjer för förskolegårdar, skolgårdar och lekplatser samt vilka förvaltningar i kommunen som arbetar med frågan om barns utemiljöer.

I ett första steg sammanställdes det nya materialet som vi fick in. Därefter jämfördes det med tidigare studies resultat utifrån nedanstående frågor:

- Hur har antalet riktlinjer förändrat över tid?
- När togs riktlinjerna fram?
- Vilken förvaltning tog fram riktlinjerna?
- Vilka källor grundar sig riktlinjerna på?
- Hur har riktlinjer för lekplatser förändrats över tid?
- Hur har riktlinjer för förskolegårdar förändrats över tid?
- Hur har riktlinjer för skolgårdar förändrats över tid?

Vid analysen av det insamlade materialet fann vi även nya tendenser, dessa redovisas under resultat under rubriken ”Ny typ av indelning”. Här finns alltså inget tidigare insamlat material att jämföra med.

För att uppnå studiens andra syfte så har resultatet av förändringarna sedan satts i relation till de nya förutsättningar som vuxit fram för planeringskontexten för barns platser de senaste åren, samt rådande tendenser av minskande platser för barn i urbana miljöer.

3.2 Metod och tillvägagångssätt

3.2.1 Urval av kommuner

För att kunna följa förändringar av riktlinjer över tid så valde vi i denna studie att följa upp **samma** kommuner i denna studie som i tidigare studie (Kylin & Bodelius, 2015b). Urvalet som gjordes i tidigare studie hade syftet att få med olika typer av kommuner för att undersöka om det fanns en variation av riktlinjer beroende på typ av kommun, och urvalet baserades på den tidigare kommungruppsindelningen, gjord av det som då kallades *Sveriges kommuner och landstings* (SKL) kommungruppsindelning från 1999 (SKL 2011). Urvalet i tidigare studie bestod därför av tre kommuner inom nio kategorier: Storstäder, Förortskommuner, Större städer, Medelstora städer, industrikommuner, landsbygdskommuner, glesbygdskommuner, övriga större kommuner och övriga mindre kommuner (se Kylin & Bodelius 2015b för att ta del av indelningen av tidigare urval).

Sedan den tidigare studien har nuvarande organisation *Sveriges Kommuner och Regioner* (SKR) gjort två revideringar av kommungruppsindelningen. 2017 gjordes ett större omtag där tre huvudkategorier med tre underkategorier vardera infördes (SKR 2022). Med anledning av dessa revideringar av kommungruppsindelningen är urvalet av kommuner i denna undersökning inte längre jämt fördelat över kategorierna, men alla kategorier finns fortfarande representerade.

I nuvarande studie har därför huvudkategorierna *Storstäder* samt *Större städer och kommuner nära större stad* blivit överrepresenterade samtidigt som huvudkategorin *Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner* är underrepresenterade, detta i jämförelse med fördelning av antalet kommuner inom varje kategori i riket (se tabell 2).

Eftersom målet med denna studie är att följa upp de 27 kommuner som ingått i den tidigare studien har inget nytt urval gjorts. Istället har vi valt att prioritera möjligheten att följa dessa kommuners arbete över tid. Kommunindelningen som framgår i diagrammen som presenterar förändringarna över tid i rapporten baseras på SKR:s kommungruppsindelning från 2023 (SKR 2022).

Huvudkategorier SKR:s kommunindelning 2023	Fördelning riket (290st)	Fördelning urvalet (27st)
A: Storstäder och storstadsnära kommuner	16 % (46st)	30 % (8st)
B: Större städer och kommuner nära större stad	38 % (110 st)	44 % (12st)
C: Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner (C6, C7, C8, C9)	46% (134st)	26% (7st)

Tabell 2. Fördelningen av kommunerna inom de tre huvudkategorierna för SKR:s kommunindelning från 2023, i riket och i studiens urval. I Urvalet är kategori A överrepresenterat och kategori C underrepresenterat.

3.2.2 Insamling av material

Materialet till studien samlades in under hösten 2022 och tidigt under våren 2023. Under 2023 togs i vissa fall återigen kontakt med kommunerna för att undersöka eller bekräfta detaljer i det redan insamlade materialet. Initialt gjordes sökningar på respektive kommuns hemsida efter styrdokument, strategier och liknande som rör barns utemiljöer. Det visade sig fort att det var svårt att via kommunernas hemsidor hitta rätt information och därför togs istället kontakt via email. Inledningsvis togs kontakt med kommunernas kontaktcenter (eller motsvarande) där studien och dess syfte presenterades. Därefter hänvisade kommunens kontaktcenter i de allra flesta fall vidare till ansvariga tjänstepersoner som kunde tillhandahålla eventuella dokument. I enstaka fall kunde kontaktcentret själva tillhandahålla relevanta dokument.

För att få tag på någon som kunde svara på frågorna hänvisades flera gånger till olika tjänstepersoner och olika förvaltningar. I ett av fallen hölls ett digitalt möte, på tjänstepersonens begäran, för att tydliggöra vad som var relevant information till denna studie. I några fall utnyttjades även privata kontakter på kommunerna för att hitta ansvarig tjänsteperson och nå fram till rätt information.

Det var svårt att få en överblick över antal domar som rör skol- och förskolegårdar i de olika instanserna. Vid kontakt med domstolarna framgick det att de hade begränsad möjlighet att söka genom sökord i sina databaser. Listan på rättsfallen i Svea Hovrätt (se *tabell 1*) är det resultat vi fick fram efter att ha varit i kontakt med domstolen och bett om en lista på fall som rör skol- och/eller förskolegård och som blivit prövade mot PBL (SFS 2010:900) och/eller MB (SFS 1998:808) de senaste tio åren.

3.2.3 Typ av material

De kvantitativa riktlinjerna som samlats in och studerats är alla de dokument som ger mätbara värden som styrmedel för planering av barns utemiljöer, såsom antal meter från bostad till lekplats eller antal kvm/barn på förskolegård. När riktlinjer för skol- och förskolegårdar förekommer i ett gemensamt dokument har dessa räknats som två riktlinjer, vid båda studietillfällena.

Vid detta studietillfälle hade flera av dokumenten som presenterades av kommunerna också en kvalitativ beskrivning av vad som utgör en god utemiljö för barn. I vissa fall förekom listor med funktioner eller element som ska finnas, i andra fall fanns en mer utförlig beskrivning av hur kvaliteter för en god utemiljö kan skapas. Det finns flera definitioner av begreppet kvalitet, som också senare lyfts, men i insamlat materialet har det tagits fasta på att all beskrivning som inte är kvantitativt mätbar är någon form av kvalitativ riktlinje.

I de allra flesta fall är riktlinjerna som här redovisas politiska antagna. I de fall då de inte är politiskt antagna har det framkommit i kontakt med den aktuella kommunen att dessa används och därmed har vi ansett det relevant att studera dessa. I enstaka fall har det inte funnits något specifikt datum eller årtal när riktlinjen tagits fram eller hur länge den gäller. I de fall där vi via

tjänstepersoner förstått att riktlinjen används vid planering av barns utemiljöer har vi valt att inkludera dessa i studiens resultat, trots bristande information om när den tagits fram.

Frågan om vilka förvaltningar som arbetar med riktlinjer för barns utemiljöer har inte besvarats av alla kommuner. Resultatet har därför tagits fram dels genom konkreta svar från kommunerna och dels genom att undersöka vilka förvaltningar inom respektive kommun som står bakom de dokument med riktlinjer som samlats in i denna studie.

3.3 Metoddiskussion

I vissa fall har det varit svårt att få kontakt med kommunerna och svårt att hitta fram till en tjänsteperson som har insyn i frågan. Särskilt svårt var detta i storstadskommunerna, vilket visar på organisationernas komplexitet. Detta kan medföra att det i vissa fall finns riktlinjer som vi inte lyckats ta del av. Även riktlinjernas olika status och användning i kommunerna medför en osäkerhet till resultatet.

Det är svårt att avgöra hur representativt för Sveriges kommuner resultatet i studien är. Urvalet i den tidigare studien inom kommungrupperna gjordes delvis med hjälp av referenser som indikerat att kommunen arbetat med riktlinjer för barns utemiljöer, vilket skulle kunna innebära att kommunerna som studerats är särskilt aktiva i frågan. När vi i denna studie använt oss av SKR:s kommungruppsindelning från 2023 för att presentera resultatet har *Större städer och kommuner nära större stad* blivit överrepresenterade (se *tabell 2*). Samtidigt är det i de större städerna som det sker mest exploatering och det kan därför argumenteras för att det är relevant att titta på just dessa, där konkurrensen om marken är som störst.

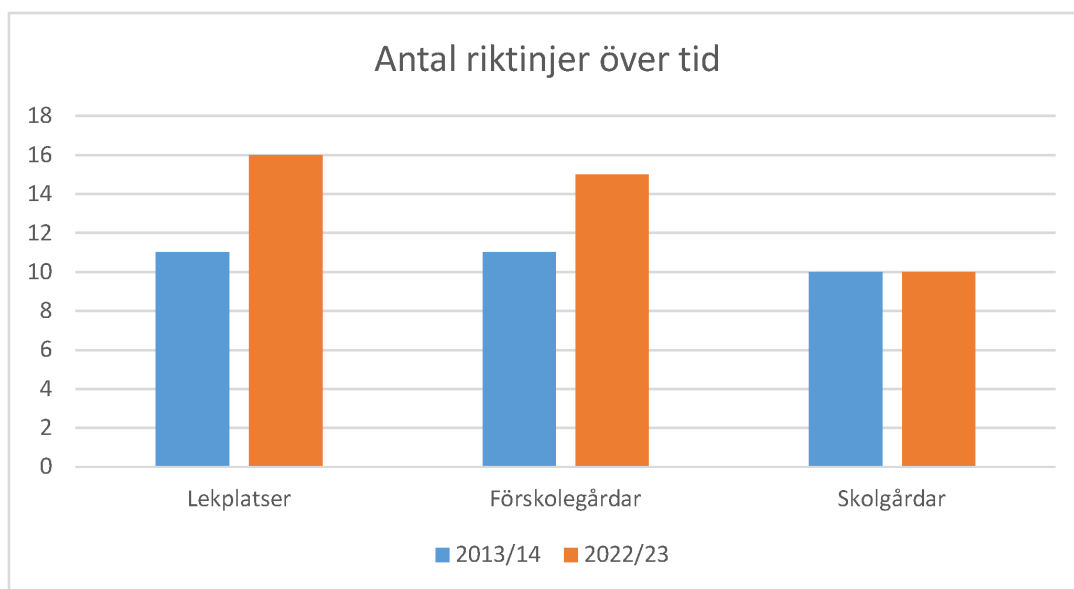
4. Resultat

4.1 Förändring över tid

Nedan presenteras hur kommunernas riktlinjer för planering av platser för barn har förändrats det senaste decenniet utifrån en jämförelse av de 27 kommunernas riktlinjer vid det två studietillfällena.

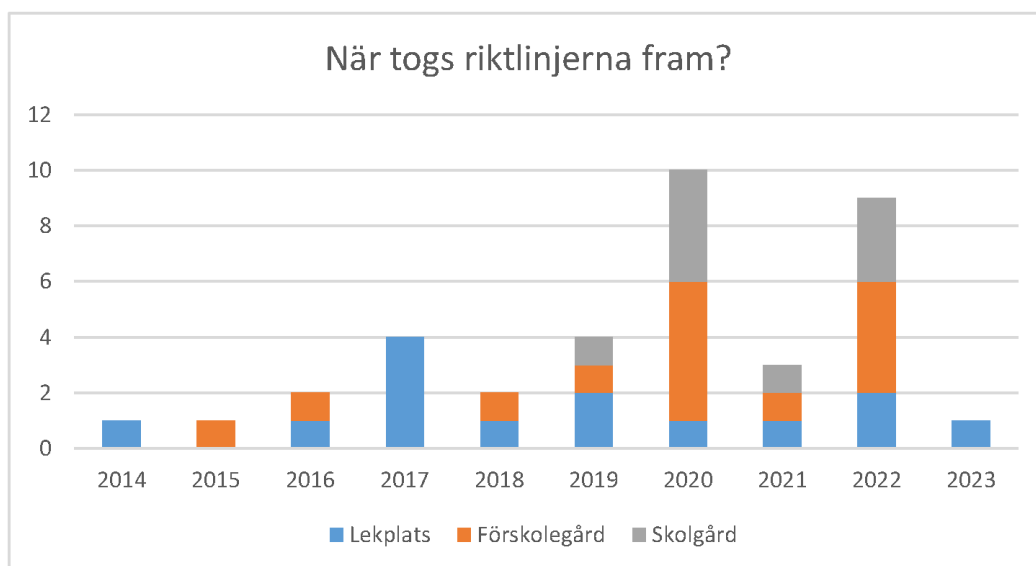
4.1.1 Ökat antal riktlinjer

Undersökningen visar att antalet riktlinjer för lekplatser samt skol- och förskolegårdar hos de 27 studerade kommunerna har ökat sedan den tidigare studien, från 32 till 40 st riktlinjer totalt. Antalet riktlinjer för lekplatser har ökat från elva till sexton mellan de två studietillfällena. Även antalet riktlinjer för förskolegårdar har ökat, från elva till femton stycken. Antalet riktlinjer för skolgårdar var detsamma vid båda studietillfällena, tio stycken.

Figur 3. Diagram över antal riktlinjer (kvantitativa och kvalitativa) som hittats hos de 27 studerade kommunerna vid respektive studietillfälle.

Riktlinjer för lekplatser har tagits fram kontinuerligt hos de studerade kommunerna under tidsperioden mellan de två studierna med en kulmen 2017. Riktlinjer för skol- och förskolegårdar har framför allt tagits fram under tidsperioden 2020-2022, se figur 4.

Figur 4. Diagram som visar vilket årtal riktlinjer tagits fram, mellan 2014 och 2023. Riktlinjer som togs fram innan 2014 eller där årtal ej är angivet finns inte representerade i diagrammet

4.1.2 Fortsatt stor spridning av vilka förvaltningar som tar fram riktlinjer

I jämförelse mellan resultaten från de två studietillfällena framkommer inga stora förändringar. Precis som för ett decennium sedan är det ofta samhällsbyggnads/stadsbyggnadsförvaltningen, tekniska kontoret eller motsvarande som har ansvar för planering av lekplatser (bilaga 2). Vid båda tillfällena har det visat sig vara flera olika förvaltningar som samarbetar i arbetet med planering av skol- och förskolegårdar, med en stor spridning av vilka dessa förvaltningar är (bilaga 3). Det är framför allt i *storstäder* och *större städer och kommuner nära större stad* som det är flera olika förvaltningar som är inblandade i arbetet med skol- och förskolegårdarna, vid båda studietillfällena. Vid förra studietillfället var det upp till åtta olika förvaltningar som arbetade med planeringen av skol- och förskolegårdar. Vid nuvarande studietillfälle är det upp till nio olika förvaltningar som ansvarar för skol- och förskolegårdar.

4.1.3 Nya källor bakom riktlinjerna

Källor bakom riktlinjer för skol- och förskolegårdar

Under det senaste decenniet har det skett stora förändringar vad det gäller vilka källor kommunerna anger i sina riktlinjer för barns utemiljöer. För ett decennium sedan vad det elva kommuner som hade tagit fram riktlinjer för skolgårdar och/eller förskolegårdar och det fanns fyra huvudsakliga källor för dessa:

- Socialstyrelsens allmänna råd för förskolor från 1989
- Egna erfarenheter/undersökningar
- Skolhushandboken från 1979
- Rapport från BUB från 2006

Ett decennium senare har ingen av kommunerna som har riktlinjer för skolgårdar och/eller förskolegårdar angivit någon av ovanstående källor, med undantag för en kommun som angett att riktlinjerna baseras på egna erfarenheter/undersökningar. Istället hänvisar tretton av sexton kommuner som har riktlinjer för skolgård och/eller förskolegård till Boverkets allmänna råd (BFS 2015:1 FRI 1) och/eller vägledningen ”Gör plats för barn och unga!” (Boverket 2015) i sina riktlinjer.

Kommunerna anger också fler olika källor per riktlinje nu än för ett decennium sedan. Vid den tidigare studien baserades riktlinjerna på en till tre stycken olika källor, vid detta studietillfälle är det upp till nio olika källor för en riktlinje, se *bilaga 4*. Det är åtta kommuner som angivit källa för riktlinjer för skolgård och/eller förskolegård vid båda studietillfällena, se *bilaga 4*. Samtliga av dessa kommuner anger andra källor i denna studie än vad de gjorde vid det tidigare studietillfället.

Ytterligare en förändring är att kommunerna i högre utsträckning är influerade av varandra än tidigare. Precis som vid tidigare studie inspirerar Malmö flera kommuner men även andra kommuner förekommer som källor. Totalt sett är det sju olika kommuner som kommunerna hänvisar till i sina riktlinjer för skolgårdar och/eller förskolegårdar, se *tabell 2*. Vid den tidigare studien angav tre kommuner att de använt Malmö stad som källa, detta har nu ökat till fyra kommuner. Ingen av de kommuner som vid detta studietillfälle hänvisade till Malmö gjorde det för ett decennium sedan.

Kommuner som anges som källa 2013/14 (antal)	Kommuner som anges som källa 2022/23 (antal)
Malmö (3)	Malmö (4) Lund (1) Sundbyberg (1) Sollentuna (1) Ronneby (1) Skövde (1) Umeå (1)

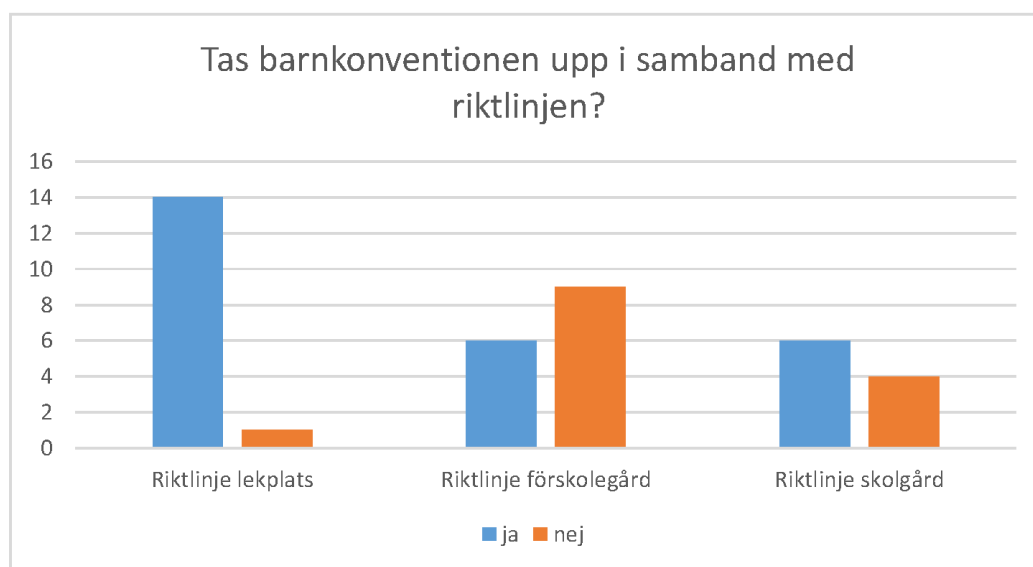
Tabell 2. Sammanställning över vilka kommuner som angetts som källa i riktlinjer för skolgårdar och/eller förskolegårdar vid respektive studietillfälle. Parentesen anger antal kommuner som angett källan.

Källor bakom riktlinjer för lekplatser

Sju kommuner av de femton kommuner som tagit fram riktlinjer för lekplatser har angett Boverkets allmänna råd (BFS 2015:1) och/eller vägledningen ”Gör plats för barn och unga!” (Boverket 2015) som källa vid detta studietillfälle. För ett decennium sedan var det endast två kommuner som angav Boverket som källa, men utan att referera till någon specifik skrift. Likaså var det tidigare minst två kommuner som haft Malmö som inspirationskälla för sina riktlinjer för lekplatser. Även vid detta studietillfälle var det två kommuner som refererade till Malmö.

Barnkonventionen i riktlinjer

Barnkonventionen (Unicef Sverige 2018) nämns inledningsvis i många av de dokument där kommunerna presenterar sin riktlinjer, men har inte bedömts vara en källa som själva riktlinjerna är baserade på. Allra vanligast är det att barnkonventionen tas upp i samband med riktlinjer för lekplatser, se *figur 5*. Fem av dessa fjorton riktlinjer togs fram efter att barnkonventionen ratificerades 2020. I riktlinjer för förskolegårdar och skolgårdar är det ungefär i hälften av dessa som barnkonventionen nämns. Tre av sex riktlinjer för förskolegårdar som tar upp barnkonventionen är framtagna efter 2020. För skolgårdar gäller att fem av sex riktlinjer togs fram efter ratificeringen.

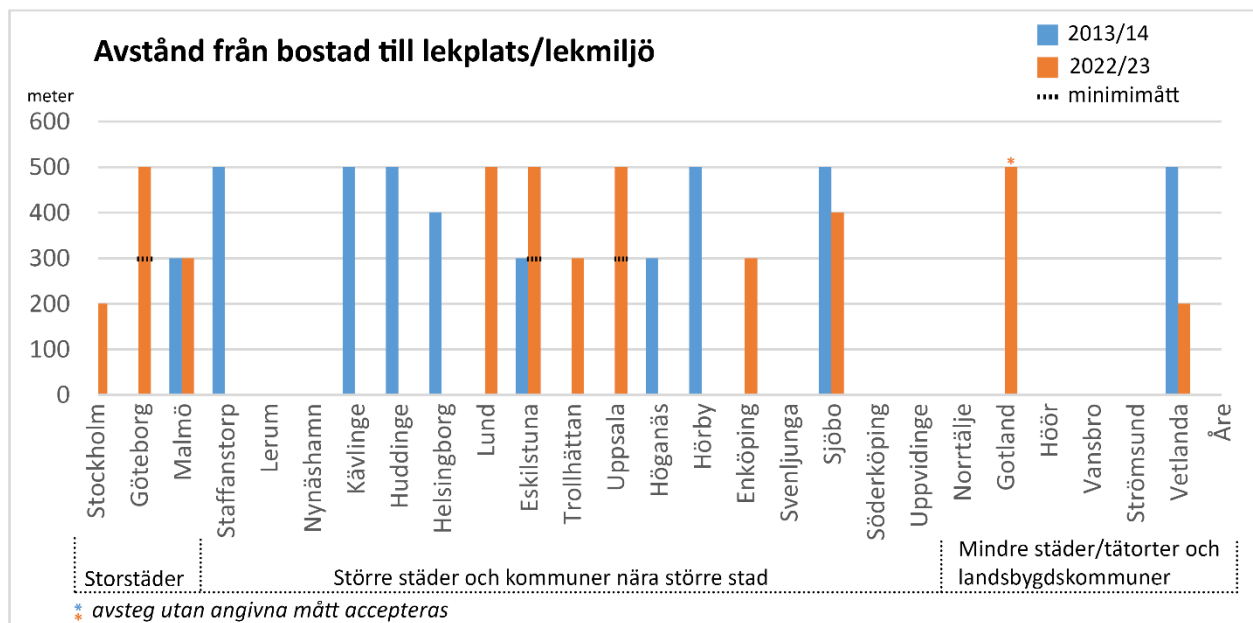
Figur 5. Diagram över i vilka riktlinjer barnkonventionen tas upp.

4.1.4 Kvantitativa riktlinjer för lekplatser och lekmiljöer

Vid jämförelsen av resultatet från denna studie och den tidigare går det att konstatera att antalet kommuner som har tagit fram kvantitativa riktlinjer för lekplatser har ökat från tio till elva kommuner, även om det inte är samma kommuner som har riktlinjer nu som då. Vid den tidigare studien låg avståndet mellan bostad och lekplats som riktlinjerna reglerar på 300-500 meter. Ett decennium senare anger fortfarande de flesta av kommunerna som tagit fram kvantitativa

riktlinjer för lekplatser samma avstånd från bostaden till lekmiljön/lekplatsen, med undantag för två kommuner som anger 200 meter.

I denna studie är det tre kommuner som har angett olika mått för accepterat avstånd till lekplats beroende på typ av bebyggelse eller lekmiljöns olika funktioner. Spannet mellan de olika mått som kommunerna angivit är markerat i *figur 6* genom en streckad linje som anger det minimimått som kommunen angett, detta visas på samma sätt i *figur 7-10*. En kommun, Gotland, skriver i sina riktlinjer att avsteg från riktlinjen kan göras utanför Visby, utan att ange något mått på maximalt avstånd från bostaden, detta syns i diagrammet (se *figur 6*) genom en stjärna. Flera av kommunerna använder sig av olika indelningar av lekplatstyper i sina riktlinjer, såsom områdeslekplats, staddelslekplats och utflyktslekplats, och har olika krav på avstånd och funktioner på varje kategori. I *figur 6* visas det avstånd från bostaden till närmsta typ av lekplats/lekmiljö som kommunerna angett i sina riktlinjer. Även för ett decennium sedan förekom det att kommunerna delat in lekplatserna i olika kategorier avseende barnens ålder med särskilda krav på storlek, avstånd och innehåll kopplat till varje kategori.

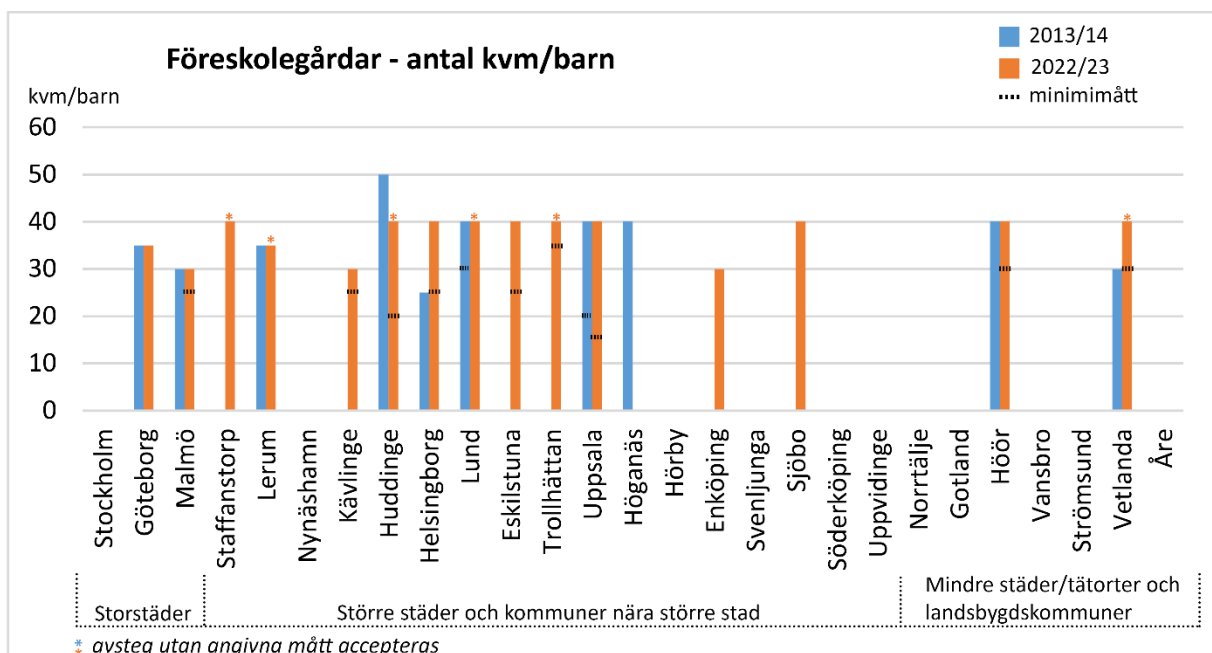
Figur 6. Avstånd (meter) från bostad till lekplats/lekmiljö vid respektive studietillfälle.

4.1.5 Kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar

Under det senaste decenniet har fler kommuner tagit fram kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar uttryckt i kvm/ barn, det har ökat från tio kommuner till femton. Det är framför allt fler av de mellanstora kommunerna som nu har riktlinjer. Många kommuner anger i sina riktlinjer för skol- och förskolegårdar olika mått beroende på exempelvis barnens ålder, närhet till grönområde eller vilken bebyggelse typologi gården ligger i. Vid det tidigare studietillfället var det två av tio kommuner som angav ett spann med ett specifikt minimimått i sin riktlinjer för förskolegårdar. Ett decennium senare har det blivit allt vanligare att använda sig av flexibla

mått då nio av femton kommuner har kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar anger ett spann med ett minimimått. Vid tidigare studie angav kommunerna mått mellan 25 och 50kvm/barn för förskolegårdar. Om vi även räknar med de minimimått som kommunerna angav, så låg spannet mellan 20 och 50kvm/barn. I denna studie ligger kommunernas mått i riktlinjerna för förskolegårdar på 30-40 kvm/barn, eller 20-40 kvm/barn om även minimimåtten räknas in. Måtten som anges i kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar uttryckt i kvm/barn har alltså blivit mer likriktade nu än för ett decennium sedan.

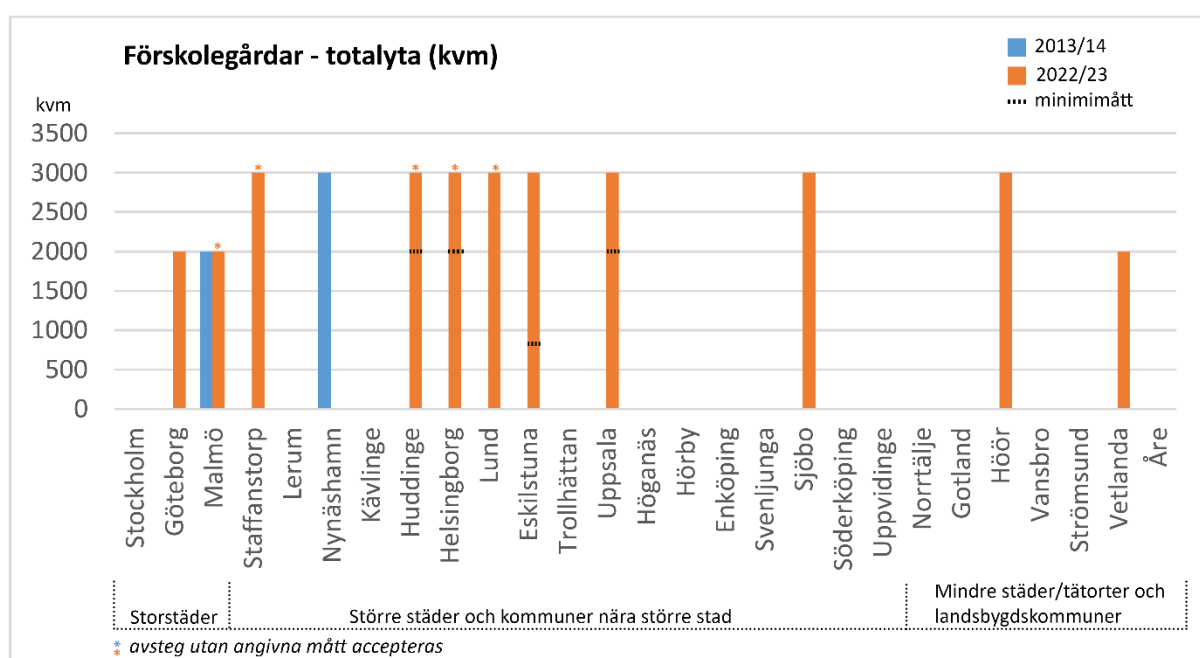
En förändring som skett det senaste decenniet är att många kommuner nu anger att avsteg från riktlinjerna kan accepteras. Med avsteg från riktlinjerna menar vi att kommunerna i riktlinjerna uttryckt att det är acceptabelt att frångå riktlinjerna utan att ange mått, vilket visas i nedanstående tabeller (*tabell 7-10*) genom en *stjärna* (*) ovanför den aktuella stapeln. I vissa fall har kommunerna både angett ett spann på accepterade mått samt att avsteg från minimimåtten kan ske under särskilda förutsättningar, då syns det genom både en streckad linje och en stjärna i nedanstående tabeller (*tabell 7-10*). För ett decennium sedan var det ingen av kommunerna som angav att avsteg från riktlinjerna för förskolegårdar kunde göras. Vid detta studietillfälle var det 6 av kommunerna som angav det. Tre av dessa kommuner skriver i sina riktlinjer att avsteg kan accepteras vid närhet till grönområde. De andra tre av dessa kommuner anger att avsteg kopplade till kvalitativa värden kan accepteras, i dessa fall genom bedömning med *Lekvärdesfaktor* (Malmö stad u.å), som är ett verktyg framtaget av Malmö stad med syftet att användas som ett analysverktyg vid bygglovsskedet eller som ett planeringsverktyg i detaljplaneprocessen.

Figur 7. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar avseende kvm/barn vid respektive studietillfälle.

Under det senaste decenniet har det skett en markant ökning av kommuner som anger riktlinjer för förskolegårdens totalyta, från två till elva (se figur 8). Precis som vid tidigare studie varierar måttet på den totala ytan från 2000 till 3000 kvm. Om vi även räknar in minimimåtten som kommunerna angett så blir spannet på den totala ytan 800 till 3000 kvm. Tre kommuner anger ett lägre accepterat mått, ett minimimått, om förskolegården ligger i tät stadsmiljö. En av kommunerna anger att ett minimimått med hänvisning till att det gäller mindre förskolor.

Fem av kommunerna har vid detta studietillfälle angett att avsteg från måtten i riktlinjerna kan ske. Tre av dessa anger att det går att göra avsteg från riktlinjen för den totala ytan om *Lekvärdesfaktorn* medger det. De andra två kommuner menar att avsteg kan ske om förskolan är liten. I princip alla kommuner som angett totalyta vid detta studietillfälle anger att det ska vara en sammanhängande yta.

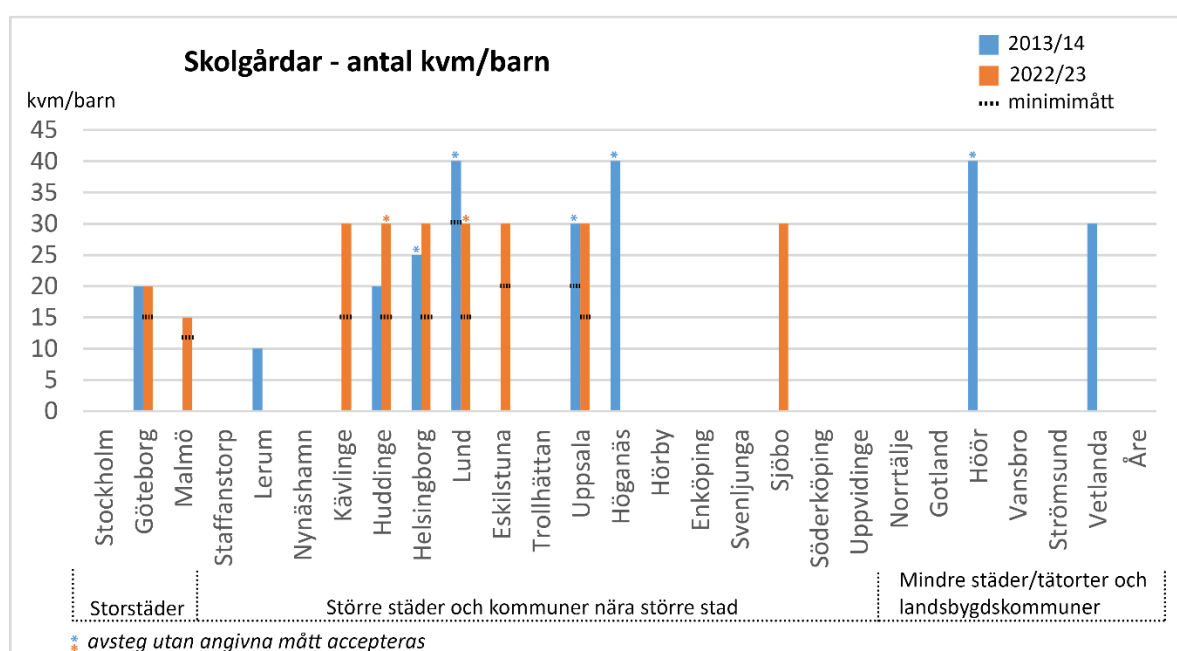
Figur 8. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för förskolegårdar avseende totalyta vid respektive studietillfälle.

4.1.6 Kvantitativa riktlinjer för skolgårdar

Vid det förra studietillfället var det nio kommuner som tagit fram kvantitativa riktlinjer för skolgårdar med mått i kvm/barn, se figur 9. Ett decennium senare är det fortfarande nio av de studerade kommunerna tagit fram kvantitativa riktlinjer för skolgårdar uttryckt i kvm/barn, om än inte samma kommuner. Vid båda studietillfällena är det främst de stora och mellanstora kommunerna som tagit fram riktlinjer. Måtten som kommunerna anger i sina riktlinjer har blivit mer likriktade. Vid den tidigare studien låg spannet mellan de angivna måtten i riktlinjerna på 10-40kvm/barn. Vid nuvarande studietillfälle låg det på 15-30kvm/barn. Om även minimimåtten räknas in har spannet förändrats från tidigare 10-40kvm/barn till nuvarande 12-30kvm/barn.

Kommuner som anger olika mått uttryckt i kvm/barn på skolgården beroende på barnens ålder eller vilken typ av bebyggelse som skolgården ligger i, har ökat från två till åtta. Tre av dessa kommuner anger olika mått beroende på barnens ålder, fyra beroende på vilken bebyggelse typologi skolgården ligger och en kommun anger ett lägre mått vid närhet till park.

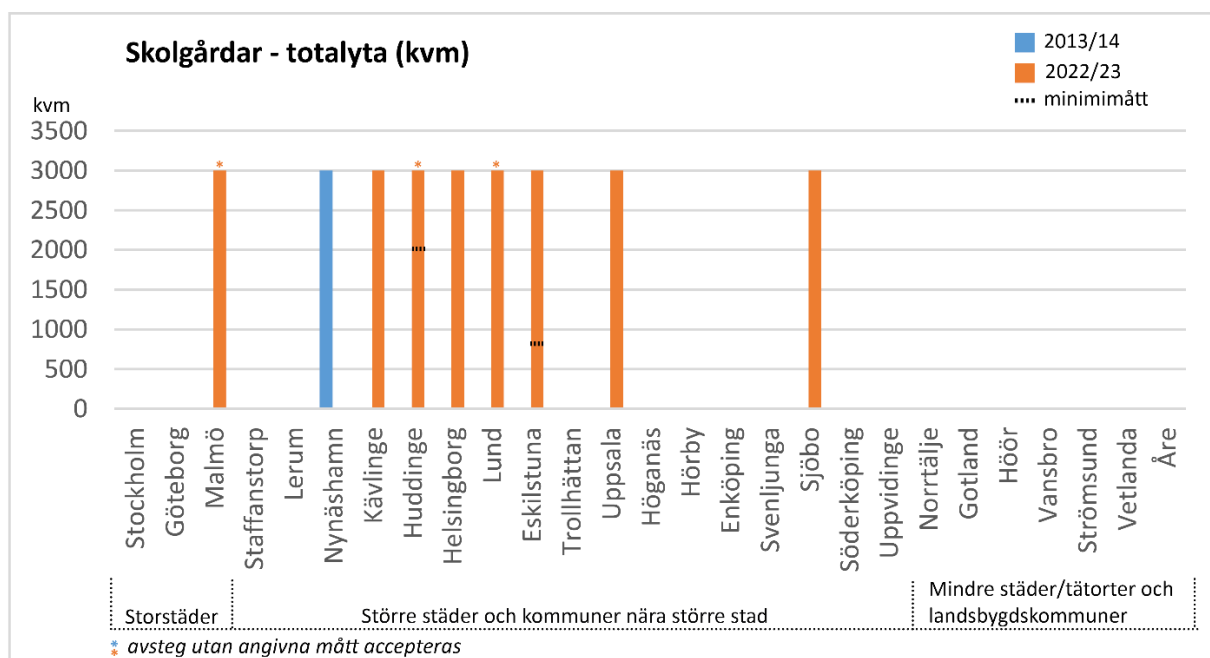
För ett decennium sedan var det fem kommuner som angav att avsteg från riktlinjerna kunde accepteras om skolgården låg i närheten av ett grönområde. Nu anger två kommuner att avsteg från riktlinjerna kan ske om skolgårdens kvalitet kan anses hög nog, med hänvisning till olika kvalitetsverktyg.

Figur 9. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för skolgårdar avseende totalyta vid respektive studietillfälle.

Under det senaste decenniet har antalet kommuner som har riktlinjer för den totala ytan av skolgården ökat, från en till åtta kommuner (se figur 10). Samtliga kommuner, både vid denna studie och den tidigare, anger 3000kvm som accepterat mått på den totala ytan. Två av dessa kommuner har angivit ett spann ner till ett minimimått och menar att det i den täta staden går att acceptera en mindre skolgård. För en av kommunerna gäller minimimåttet endast i den täta staden och om närhet till grönområde finns.

En kommun anger att det går att göra avsteg från riktlinjerna om det gäller en liten skola. Två av kommunerna anger att avsteg kan göras om kvaliteten på skolgården kan säkras, med hänvisning till olika kvalitetsverktyg. I princip alla kommuner som angett totalyta vid detta studietillfälle anger att det ska vara en sammanhängande yta.

Figur 10. Diagram som visar kommunernas kvantitativa riktlinjer för skolgårdar avseende totalyta vid respektive studietillfälle.

4.1.7 Kvalitativa riktlinjer för lekplatser, skol- och förskolegårdar

Kvalitativa riktlinjer för lekplatser

Vid en jämförelse av antalet kvalitativa riktlinjer för lekplatser vid de två studietillfällena kan vi se att dessa har ökat. För ett decennium sedan hade knappt hälften av de tio kommuner som hade kvantitativa riktlinjer för lekplats även någon typ av kvalitativ beskrivning av en god lekmiljö. Ett decennium senare har majoriteten av kommunerna som tagit fram kvantitativa riktlinjer för lekplatser också någon form av kvalitativ beskrivning av en god lekmiljö. Vid det tidigare studietillfället var det två kommuner som endast angav riktlinjer med kvalitativa värden för lekplatser, vid detta studietillfälle har det fördubblats till fyra kommuner.

Kvalitativa riktlinjer för skol- och förskolegårdar

Vid den tidigare studien var det ett fåtal av kommunerna som hade arbetat med kvalitativa riktlinjer för skol- och förskolegårdar. Malmö och Göteborg använde sig av *Lekvärdesfaktor* (Malmö stad u.å) respektive *Barnkonsekvensanalys* (Göteborg stad u.å) för att bedöma kvaliteten på skol- och förskolegårdar. Nynäshamn hade arbetat med kvalitativa riktlinjer baserat på SCAMPER (Boldemann et al. 2005) för skol- och förskolegårdar. I denna studie har vi sett att i princip alla kommuner som tagit fram riktlinjer för skol- och förskolegårdar har någon form av kvalitativ beskrivning av lekvärden.

	2013/13	2022/23 (antal)
Kvalitetsverktyg som används i kvalitativa riktlinjer	<ul style="list-style-type: none"> • Lekvärdesfaktor • Barnkonsekvensanalys • SCAMPER 	<ul style="list-style-type: none"> • Lekvärdesfaktor, eller utvecklad variant • Zonindelningar (7)

Tabell 3. En sammanställning av vilka kvalitetsverktyg som används i de kvalitativa riktlinjerna för lekplatser hos kommunerna vid respektive studietillfälle.

Tre kommuner har inspirerats av Malmö stads *lekvärdesfaktor* (Malmö stad u.å) och tillämpar det eller en egen variant av verktyget. Utöver dessa tre kommuner är det ytterligare sju kommuner som beskriver att skol- och/eller förskolegården ska delas in i olika zoner som erbjuder olika kvaliteter, se tabell 7. Vanligen är det den trygga zonen, den vidlyftiga zonen och den vilda zonen, med det förekommer också varianter på zonerna. Denna indelning i zoner kommer ifrån Malmö stads verktyg *Lekvärdesfaktor* (Malmö stad u.å) och lyftes i Boverkets (2015) vägledning ”*Gör plats för barn och unga!*” upp som ett exempel på ett verktyg att använda sig av vid kvalitetsbedömning av barns utemiljöer. I Boverkets (2024) digitala vägledning lyfts zonindelningen upp ännu tydligare. Genom illustrationer och förklaringar beskrivs det hur man genom zoner kan strukturera utemiljön vid gestaltning (Boverket 2021). Det är alltså mycket troligt att flera kommuner hittat zonindelningen via Boverkets vägledningar (Boverket 2015; Boverket 2024). Zonerna som togs fram i Malmös *Lekvärdesfaktor* var inspirerade av Grahn (2007) kapitel i boken ”*Närmiljö blir lärmiljö*” av Dahlgren et al. 2007, *Fredrika Mårtenssons forskning* samt *Supportive Environment Theory* enligt Emma Crawley som var med och arbetade fram verktyget (personlig kommunikation 8 nov, 2023).

4.2 Ny typ av indelning

Nedan presenteras nya tendenser som vi fann i det insamlade materialet, här finns alltså inget tidigare insamlat material att jämföra med.

4.2.1 Riktlinjer beroende på bebyggelseypologier

I denna studie har tre kommuner angett olika mått för skol- och förskolegårdar beroende på vilken bebyggelseypologi gården ligger i. Denna typ av indelning förekom inte vid den tidigare studien. Dessa tre kommuner har alla tagit fram tre bebyggelseypologier/zoner som tillskrivits olika kvantitativa mått för skol- och förskolegårdar. Kortfattat innebär dessa kommuners indelning i olika bebyggelseypologier att på en skol- eller förskolegård som ligger centralt belägen och i en tät stadsväv accepteras ett lägre kvantitativt mått. De största måtten, som ligger i linje med Boverkets (2015) rekommendationer om vad som kan anses rimligt, appliceras endast på kommunens ”övriga delar” som är mer perifera och där konkurrensen om marken inte är lika hård. En intressant avvikelse är här Eskilstunas uttryckta viljeriktning om att ”*höja kvalitetsnivån och förbättra förutsättningarna för skola och förskola*” (Eskilstuna kommun 2020, s. 12) genom att ange att nya större stadsbyggnadsprojekt ska följa Boverkets rekommendationer (2015) om storlek på friyta.

5. Slutsatser

Barnkonventionen blev ratificerad i Sverige redan 1990 och 1 januari 2020 blev den omvandlad från konvention till svensk lag (Unicef Sverige 2018). Boverket (2020) konstaterade i sin rapport att kommunerna fann det svårt att veta hur konventionen skulle tillämpas rent praktiskt, bland annat på grund av att konventionen är generell hållen. Då vi i denna studie sett en stadig ökning av antalet riktlinjer för planerade platser för barn mellan 2014 och 2023 med en kulmen mellan 2020 och 2022 är det dock rimligt att anta att konventionens omvandling till lag gjorde det aktuellt för kommunerna att se över hur barnrättsperspektivet togs om hand i planeringen.

Även om kulmen för framtagandet av riktlinjer inte direkt sammanfaller med publiceringen av Boverkets (2015) vägledning och framtagandet av de allmänna råden (BFS 2015:1 FRI 1) så är det rimligt att anta att vägledningen har haft genomslag hos de studerade kommunerna. I princip samtliga kommuner som har tagit fram riktlinjer för barns utemiljöer refererar till vägledningen som källa (Boverket 2015) och/eller de allmänna råden (BFS 2015:1 FRI 1). I tidigare studie var källorna otydliga och tycktes ibland vara baserade på vad kommunerna själva tyckte var rimligt. Vi kan även se att de kvantitativa mått på yta som kommunerna använder sig av är mer likriktade idag än för ett decennium sedan och att de ligger nära de mått som Boverket (2015) anger som rimliga för friytor vid skol- och förskolegårdar.

Vi kan i denna studie konstatera att det som i större utsträckning än tidigare anges ”goda exempel” och influenser från andra kommuner som källor. Malmö är, likt vid det tidigare studietillfället, en inspirationskälla för flera av kommunerna men vi kan se att även andra kommuner inspirerar. Kommunerna verkar alltså vara intresserade att lära sig och inspireras av hur andra kommuners riktlinjer för barns utemiljöer ser ut.

Boverkets nya digitala vägledning som publicerades 2022 (Boverket 2024) verkar inte ha haft lika stor genomslagskraft, då vi inte sett att kommunerna hänvisar till denna. Vi kan t ex se att den digitala vägledningens nya rekommendationer för skolgårdars totala yta mellan 6000 och 10 000 kvm (med hänvisning till Jansson et al. 2021) inte har implementerats utan kommunernas rekommendationer följer istället vägledningen publicerad 2015, dvs 2000-3000 kvm total yta. Detta kan bero på att den digitala vägledningen är så pass ny så det krävs en viss tid innan den får genomslagskraft. Frågan är också om skillnaden i genomslagskraft kan bero på att denna vägledning endast presenteras digitalt.

Det går inte att bedöma om rekommendationer om zonindelning som illustreras och beskrivs tydligt i den digitala vägledningen har påverkat kommunernas ökade riktlinjer kring hur man kan zonera och strukturera utemiljön vid gestaltning av skol- och förskolegårdar. Detta eftersom Boverket hänvisar till lekvärdesfaktorn med zonindelning redan i den första vägledningen.

Ett intressant resultat är att allt fler kommuner nu i sina riktlinjer anger ett rekommenderat mått uttryckt i kvm/barn, som ofta ligger i linje med de mått som Boverket (2015) anger som rimliga, samt ett minimimått. Detta resulterar i ett spann med mer flexibla mått som kan anpassas efter givna förutsättningar. För ett decennium sedan var det två av de tio kommuner som hade riktlinjer för förskolegårdar som angav ett spann, nu är det nio av femton kommuner. För kommuner med riktlinjer för skolgårdar har det ökat från tidigare två av nio kommuner till åtta av nio kommuner som har flexibla mått med ett preciserat minimimått. En fråga som uppstår är om det rekommenderade måttet som kommunerna angett i sina riktlinjer ”i toppen av spannet” blir en form av maximimått i motsats till det preciserade minimimåttet ”i botten av spannet”. Eller med andra ord: Blir detta nya maximimått på yta gällande även de gånger då möjligheter finns att göra skolgårdar större till ytan? Kanske är det som Thorén et. al. konstaterar (2019) ”*En arealnorm framkallar inte det bästa, men hindrar det värsta*” (sid 9).

Redan för ett decennium sedan kunde vi se att vissa kommuner angav att avsteg kunde göras från ytan som angavs i riktlinjerna om det fanns ett närliggande grönområde eller park som ansågs kompensera för minskad friyta. Denna studies resultat visar tydligt att avsevärt fler kommuner accepterar avsteg nu än då. Som exempel så var det i tidigare studie **ingen** av kommunerna som ansåg att förskolegården kunde minska ytan om den låg i nära anslutning till park- eller grönområde. I denna studie är det totalt **sex** kommuner som anser det är acceptabelt att förskolegården minskar ytan. Tre av dessa anger ett lägre yta vid närhet till grönområde, tre om kvaliteten på gården ändå kan säkras genom bedömning av lekvärdesfaktorn. Eller med andra ord: Det accepteras mindre yta om vissa omständigheter råder. Det innebär i praktiken att de största ytorna som kommunerna anger och som ligger i linje med Boverkets (2015) rekommendation bara uppnås om bästa möjliga förutsättningar finns.

Vid den tidigare studien framkom det svårigheter för kommunerna att hantera kvalitativa värden och hur dessa värden kan (eller bör) formuleras som riktlinjer. Det vi här kallar kvalitativa värden är det som genom gestaltning och utformning ger barnet lust att leka, gynnar en emotionell platsanknytning och möjlighet att fylla platsen med sociala värden. I denna studie har vi sett att det finns en fortsatt stor spridning i hur dessa värden ska beskrivas, men till skillnad från tidigare studie, så har i princip alla kommuner nu någon form av kvalitativ målbeskrivning av lekplatser, skol- och/eller förskolegårdar. Det verkar alltså som att kommunerna i större utsträckning nu än för ett decennium sedan använder sig av någon form av kvalitativ beskrivning. Det skulle kunna tyda på att det finns en ökad medvetenhet om komplexiteten mellan kvalitativa och kvantitativa värden, skalans betydelse och kontexten som lekmiljön ingår i.

Det ökande antalet rättsfall som prövar gränserna för vilka ytor som är rimliga (eller rättvisa) för barn indikerar en ökad medvetenhet om barnrättsperspektivet men kan också tyda på hur den ökade konkurrensen om marken sätter ett hårt tryck på vilka brukargrupper som har rätt till att ta plats. Här är det intressant att det ännu inte finns något prejudicerande fall eftersom det krävs en prövning i MÖD som är lägsta praxisbildande instans i Sverige. Det fallet som prövades i Helsingborg (se s.18), där barnens yta bedömdes som viktigare än exploatörens, gjordes endast på MMD-nivå och blev därför inte praxisbildande.

Både i tidigare studie och i denna är det stor spridning av vilken förvaltning som tar fram eller bevakar riktlinjerna. Vid båda tillfällena har det visat sig vara flera olika förvaltningar som förväntas samarbeta i arbetet med planering av skol- och förkolegårdar. Detta gör riktlinjerna känsliga för förändringar och det är tydligt att de inte genomsyrar alla planeringsled.

6. Reflektioner och diskussion

Flera studier det senaste decenniet pekar på att planerade platser för barn fortsatt minskar, skolgårdar blir mindre och lekplatser färre (SCB 2018; Schneider & Jansson 2023). Samtidigt har vi i denna rapport sett att det är fler kommuner idag som tar fram riktlinjer för planering av barns utemiljöer. Det är därför relevant att fråga sig varför barns platser fortsätter att minska, trots att antalet riktlinjer ökar

En av förklaringarna kan vara att stadsbyggnadsidealerna påverkar platserna som barn får ta i anspråk. Det markant ökade antalet möjligheter till att frångå de mått som anges i kommunernas riktlinjer kan ses som ett sätt för kommunerna att hitta verktyg för att hantera svårigheten att få till ytor i konkurrensen om mark, bland annat kopplat till de olika kontexter och förutsättningar som skol- och förskolegårdar befinner sig i. När det rådande täta stadsbyggnadsidealet gör det svårt att tillämpa de kvantitativa mått på yta som Boverket (2015) anger som rimliga hittar kommunerna istället olika sätt att förhålla sig till dessa mått genom att ange flexibla mått och/eller möjligheter till avsteg från sina riktlinjer. Flera kommuner som anger möjlighet till avsteg nämner att det är acceptabelt att minska förskolegård eller skolgårdsyta när de ligger i närheten till grönområde eller park. I en studie av skolgårdars friyta och lekvärde (Kylin & Fridell 2021) framkom det att för att uppnå ett högt lekvärde på en liten skolgård med anslutning till ett grönområde var det helt avgörande att grönområdet låg i **direkt** anslutning till skolgården. Då ingen av kommunerna i studien anger den direkta anslutningen som krav är det därför sannolikt att grönområdet som ligger ”i nära anslutning” till skolgården inte kan utnyttjas i praktiken. Detta kan i förlängningen leda till en skolgård med högt slitage och lågt lekvärde.

En förklaring till att antalet riktlinjer har ökat kan vara att kommunerna har sett ett behov av att se över riktlinjerna i samband med att det byggs fler skolor det senaste decenniet. Den täta och blandade staden tillsammans med stora skolenheter kan ses som en huvudstrategi när kommunerna planerar skolor (Boverket, 2017). Denna strategi medför kompromisser med skolornas utemiljöer där närhet till allmänna parker ofta används som ett lokaliseringskriterium för att kompensera för skolans utemiljö. Som en följd av strävan mot stora skolenheter och svårigheten att hitta mark i närheten till bostäder blir närhetsprincipen underordnad. Detta tyder på att längden på resorna till skolan kommer att öka och att fler barn kommer bli skjutsade i bil till skolan (Boverket 2017). Trenden är att de nya skolorna som byggs är så stora att det blir svårt att hantera rekommenderade mått uttryckta i kvm/elev, eftersom det då krävs extremt stora ytor för en skol- eller förskolegård. För en förskola med 180 barn behövs en förskolegård på 7200 kvm friyta om man tillämpar 40 kvm/barn, som Boverket (2015) anger som ett rimligt mått på friyta. I Boverkets (2024) digitala vägledning, där problemet med större skolenheter

tidigt uppmärksammades, ges rekommendationer på totala ytan på 6000-10000 kvm (med hänvisning till Jansson et al. 2021). Rekommendationerna går stick i stäv mot strävan mot idealet med den täta och blandade staden. Ett intressant exempel som illustrerar ett försök att hävda rimliga ytor på skolgårdar i den täta och blandade staden är Eskilstunas uttryckta viljeriktning om att ”höja kvalitetsnivån och förbättra förutsättningarna för skola och förskola” genom att ange att nya större stadsbyggnadsprojekt ska följa Boverket rekommendationer om storlek på friyta.

En annan förklaring till att barns ytor minskar och blir färre är den stora spridningen på vilka förvaltningar som tar fram eller bevakar riktlinjerna, kraven blir helt enkelt inte tydliga och genomsyrar inte alla planeringsled. Som exempel är det i en stor kommun som Stockholm nio förvaltningar och kontor som på olika sätt ska samordna planering, byggande skötsel och tillsyn av skolgårdar och förskolegårdar. Stadsdelsförvaltningen är dessutom uppdelad på 11 olika stadsdelar där man kravställer förskolornas yta vid detaljplanläggning samt har ansvar för drift och underhåll av de kommunala förskolorna. När barns platser ska planeras in i den urbana miljön är det i en planeringsprocess med flera steg i flera olika skalor. Om olika riktlinjer, strategier, dokument och handlingar dessutom är spridda på ett antal förvaltningar är det svårt att få överblick eller koordinera insatserna. Om barns platser ska kunna hävda sig i konkurrensen om marken så behövs ett helhetsperspektiv inarbetas, allt ifrån kommunernas överordnade planläggning, via ekonomi och handlingsplaner till projektutveckling, detaljprojektering och anläggning, tillsyn och drift för att barnrättsperspektivet ska implementeras.

Ett annat intressant spår i denna studie är remissvaren som kom in efter Boverkets förfrågan om *utökat bemyndigande om föreskrifter*. Boverket ville ställa ”*bindande krav på **kvaliteter och placering** av friytor för lek och utevistelse vid fritidshem, skolor, förskolor och annan jämförlig verksamhet*” (Finansdepartementet 2021). Eller med andra ord: Inga kvantitativa krav skulle ställas på skol- eller förskolegårdars ytor. Av remissvaren kan man dock utläsa att denna remissförfråga ändå tolkades av flera storstads kommuner som att det skulle ställas kvantitativa krav på ytor och storlekar.

Olika tolkningar av detta kan göras, men det visar på komplexiteten mellan krav på kvantitativa krav på ytor och tolkningsbara kvalitativa värden. Att så kallade ”mjuka värden” är svårt att hantera i planeringskontexten är det flera forskare och praktiker som konstaterat (Alged et al 2019). En av utmaningarna blir att när mätbarheten är norm och checklistor utvecklas med svar på vad som är ”rätt eller fel” så blir de värden som inte kan mätas osynliga. Detta visar också kommentarerna i bakgrunden till Boverkets promemoria (Finansdepartementet 2021) om *utökat bemyndigande att meddela föreskrifter* där myndigheten menar att kraven på parkering i 8 kap. 9 § PBL tillämpats mer strikt i rättspraxis än kravet på friyta i 8 kap. 9 § PBL. Även Helsingborg stad gjorde en liknande jämförelse i sitt yrkande i ovanstående beskrivna fall (Växjö tingsrätt, dom 2022-11-22 i mål nr P 4338-22) och menade att det vore rimligt att riktlinjer för friyta tillämpas lika strikt som parkeringsnormer:

”Man kan jämföra kommunens Riktlinjer för skolgårdar och förskolegårdar med en kommunal parkeringsnorm eller kommunala riktlinjer för hur höga häckar får vara inom siktriangelarna vid korsningar. Sådana kommunala normer och riktlinjer har godtagits i praxis eftersom de möjliggör en enhetlig och skälig tillämpning av regler i PBL” (Växjö tingsrätt, dom 2022-11-22 i mål nr P 4338-22, sid. 3).

En del kommuners remissvar kan också tolkas som att det kan finnas en medvetenhet om att för små ytor helt enkelt inte kan gestaltas, utformas eller innefatta material som kan ge platsen kvalitativa värden. Farhågan blir då från kommunerna att dessa *bindande krav på kvaliteter och placering* skulle betinga krav på ytor som går stick i stäv mot stora skolenheter och skulle ”tvinga fram” mindre skolenheter i den täta staden, eller alternativt skulle de stora skolorna hamna ännu mer perifert för att möta kraven.

Det ökande antalet rättsfall som prövar gränserna för vilka ytor som är rimliga (eller rättvisa) för barn indikerar en ökad medvetenhet om barnrättsperspektivet men kan också tyda på hur den ökade konkurrensen om marken sätter ett hårt tryck på vilka brukargrupper som har rätt till att ta plats. Ett betydelsefullt konstaterande är att i sådana prövningar utgör kommunernas riktlinjer för barns utemiljöer ett avgörande (föreläsning vid Nätverksträff *”Barn, unga och byggd miljö”*, I. Holmqvist, 13 okt 2023). Det innebär att ju mer utförliga riktlinjer där såväl kvantitet i yta och kvalitativa värden av utemiljöerna beskrivs i kommunens dokument, desto lättare blir det för domstolarna att döma till fördel för barns platser i staden. Eller med andra ord: Kommunernas riktlinjer för barns utemiljöer när det gäller yta och hur de ska gestaltas för ett fullgott lekvärde är avgörande för om barns platser ska kunna försvaras i domstolsprövningar.

Referenser

- Alghed, J., Egeqvist, E., Jensen, C. & Löf, J. (red) (2019) Innovation och stadsutveckling – n forskningsantologi om organiseringsutmaningar för stad och kommun. Mistra Urban Futures, Rise & Vinnova
- BFS 2015:1. Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet. <https://rinfo.boverket.se/FRI/PDF/BFS2015-1-FRI-1.pdf>
- Björklid, P. & Gummesson, M. (2013). Children's Independent Mobility Children's Independent Mobility in Sweden (2013:003). Borlänge: Trafikverket.
https://fudinfo.trafikverket.se/fudinfoexternwebb/Publikationer/Publikationer_001701_001800/Publikation_001705/Children%C2%B4s%20Independent%20Mobility%20in%20Sweden.pdf
- Bornemark, J. (2018) Det omätbaras renässans, en uppgörelse med pedanternas världsherravälde. Falun: Scandbook
- Boldeman et al. (2005). SCAMPER Rapport från Centrum för folkhälsa, Avdelningen för folkhälsoarbete. ISSN 1652-9359 2005:3 (Aff)
<http://www.nynashamnsnatorskola.se/spring/pdfHtm/Scamper.pdf>
- Boverket. (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Rapport 2015:8.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf>
- Boverket (2017) *Skolans nya plats i staden. Kommuners anpassning till skolvalet och urbana stadsbyggnadsprinciper*. Rapport 2017:16.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2017/skolans-nya-plats-i-staden.pdf>
- Boverket (2020a) *Barnkonventionen i fysisk planering och stadsutveckling – Kartläggning och analys*. Rapport 2020:24.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2020/barnkonventionen-i-fysisk-planering-och-stadsutveckling.pdf>
- Boverket (2020b) *Storlekens betydelse*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/strategiska-vagval/storlekens-betydelse/>
- Boverket (2021). Utemiljöns zoner. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/utemiljons-struktur/utemiljons-zoner/> Hämtad 2024-04-23.
- Boverket (2022) *Överklagande av lov och förhandsked*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/overklagande/>

- Boverket (2023) *Överklagande till mark- och miljödomstolen*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/detaljplan/detaljplanprocessen/overklagande-av-detaljplan-och-omradesbestammelser/overklagande-till-mark--och-miljodomstolen/>
- Boverket (2024). *Vägledning om förskolors och skolors fysiska miljö*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/>
- Cele, S. (2015). Childhood in a neoliberal utopia: Planning rhetoric and parental conceptions in contemporary Stockholm. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 97(3), ss. 233-247.
- Chawla, L. & van Vliet, W. (2017). Children's Rights to Child-Friendly Cities. I Ruck, M. D., Peterson -Badali, M. & Freeman, M. (red.) *Handbook of Children's Rights, Global and Multidisciplinary Perspectives*. London: Routledge, ss. 533-549.
- Chawla, L (2020). Childhood nature connection and constructive hope: A review of research on connecting with nature and coping with environmental. *People Nat.* 2020; 2: 619–642. <https://doi.org/10.1002/pan3.10128>
- Crawley, E. (2019) Lekvärdesfaktor 2.0. [Oppublicerat material]. *Lekvärdefaktor2.0-digital-publicering.pdf* (emmajord.se)
- Eskilstuna kommun (2020) *Riktlinjer för kommunala och fristående skolors och förskolors utemiljöer*
- Faskunger, J (2007). Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet: en kunskapssammanställning ör regeringsuppdraget ”Byggd miljö och fysisk aktivitet”. Statens folkhälsoinstitut, ISSN 1651-8624
- Finansdepartementet (2021) *Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet*.(Promemoria)
<https://www.regeringen.se/contentassets/aaa5616c7f27456ca77d206fe22cae80/boverkets-promemoria-onskemal-om-utokat-bemyndigande-att-meddela-foreskrifter-for-friytor-for-lek-och-utevistelse-vid-skolor-forskolor-fritidshem-och-annan-jamforlig-verksamhet.pdf>
- Gaston, K. J. Soga, M. (2018) Shifting baseline syndrome: causes, consequences and implications. *Frontiers in Ecology and the Environment*. Vol. (16) s. 222-230
<https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/fee.1794>
- Grahn, P. (2007) Barnen och naturen. I Dahlgren, L.O., Sjölander, S., Strid, J.P. & Szczepanski, A. (Red.) *Utomhuspedagogik som kunskapskälla Närmiljö blir lärmiljö*. Lund: Studentlitteratur. (pp.55-104)
- Gustavsson, E. & Elander, I. (2013). *Social hållbarhet inte bara ”sustainable”? Från mångtydig vision till analytiskt redskap vid uppföljning av stadsbyggnadsprojekt*. Örebro universitet: HUMUS Centrum för urbana och regionala studier.
- Göteborg stad (u.å) *Barnkonsekvensanalys. Barn och unga i fokus 1.2*.
<https://goteborg.se/dx/api/dam/v1/collections/9c870fa2-264a-4995-b637-82d257fed365/items/768edcde-da0e-4018-9eba-604119763832/renditions/8c902d9e-d200-4e0c-a311-a811d4092c9f?binary=true>
- Göteborgs Stad (2020). *Skolenhetsutredningen. Delrapport*.
https://goteborg.se/wps/wcm/connect/e3e4c684-bad4-4e4f-a92a-bff577535609/Delrapport+fr%C3%A5n+skolenhetsutredningen.pdf?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=url&CACHEID=ROOTWORKSPACE-e3e4c684-bad4-4e4f-a92a-bff577535609-n0vaP78

- Göteborg stads remissyttrande Dnr 0649/21 (2021-06-16) Yttrande över promemorian Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet
- Helsingborg stad (2021) ÖP 2021. Översiktsplan för Helsingborg stad.
<https://media.helsingborg.se/uploads/networks/4/sites/151/2021/12/op2021-texthandlingen-low.pdf>
- Helsingborg stads remissyttrande Dnr 00373/2021 (2021-06-10) Yttrande över promemorian Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet
- Hofferth, S. L. & Sandberg J.F (2001) "Changes in American Children's Time, 1981-1997." In *Children at the Millenium: Where Have We Come from, Where Are We Going?* Hofferth, S. L & Sandberg, J. F (red), Vol. 6, 193–229. Oxford, England: Elsevier Science.
- Hughes, J. Richardson, M. Lumber, R (2018) Evaluating connection to nature and the relationship with conservation behaviour in children. *Journal for Nature Conservation*. Vol. (45) s. 11-19
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1617138118300268?via%3Dihub>
- Höganäs kommuns remissyttrande Dnr FI2021/01561 (2021-06-28) Yttrande över promemorian Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet
- Jansson, M, Herbert, E, Zalar, A, Johansson, M (2022) "Child-Friendly Environments – What, How and by Whom? Sustainability 2022, 14 4852. <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/8/4852>
- Jansson, M., Schneider, J., Mårtensson, M., Kylin, M. & Fridell, L. (2021) *Rum för skolans utemiljö – Fördjupad analys kring yta för förskolegård och skolgård*. Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap – rapportserie, 2021:4. <https://res.slu.se/id/publ/111630>
- Kylin, M. & Bodelius, S. (2015a) A Lawful Space for Play: Conceptualizing Childhood in Light of Local Regulations. *Children, Youth and Environments*, 25(2), 86–106.
<https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.25.2.0086>
- Kylin, M. & Bodelius, S. (2015b). *Riktlinjer för lek? Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn*. Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap – rapportserie, 2015:21 <https://res.slu.se/id/publ/67478>
- Kylin, M. & Fridell, L. (2021) *Friyta och lekvärde på skolgårdar – en studie om yta och kvalitet ur ett barnperspektiv*. Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap – rapportserie, 2021:3 <https://res.slu.se/id/publ/111555>
- Kyttä, M. (2003) *Children in Outdoor Contexts: Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness*. Espoo, Finland: Helsinki University of Technology.
- Malmö stad (u.å) *Lekvärdesfaktor för förskolegårdar i Malmö – med syfte att höja lekkvalitet*
- Malmö stads remissyttrande Dnr STK-2021-569 (2021-06-30) Yttrande över promemorian Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet
- Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J-E. och Grahn, P. (2009). Outdoor Environment Assessment of Attention Promoting Settings for preschool children – part of salutogenic concept. *Health and place* vol.15 ss.1149-1157.
<https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2009.07.002>
- SCB. (2018). *Grundskolor och friytor*. Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2014-2017.

- SCB. (2022). *Grundskolor och friytor*. Nationell kartläggning och uppföljning av grundskolelevers tillgång till friytor 2018–2020.
<https://www.boverket.se/contentassets/a46e6c9385804f118a1a93d8f09d50e5/grundskolor-och-friytor---nationell-kartlaggning-och-uppfoljning-av-grundskolelevers-tillgang-till-friytor-2018-2020.pdf>
- Schneider, J. & Jansson, M. (2023) *Lekplatser kvalitet och kvantitet över tid – Ett projekt inom fortlöpande miljöanalys*. Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap – rapportserie, 2023:2 <https://doi.org/10.54612/a.7n85nd798h>
- SFS 1998:808 *Miljöbalken*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808/
- SFS 2010:900. *Plan- och Bygglagen*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan-och-bygglag-2010900_sfs-2010-900/
- Shaw, B., Watson, B., Frauendienst, B., Redecker, A., Jones, T. & Hillman, M., (2013) “Children’s Independent Mobility: A Comparative Study in England and Germany (1971-2010).” London, England: Policy Studies Institute, University of Westminster.
- SKL (2011). *Kommungruppsindelning – revidering av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning*
- SKR (2022) *Kommungruppsindelning – Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning 2023*
- SOU 2023:29 *Varje rörelse räknas – hur skapar vi ett samhälle som främjar fysisk aktivitet?*
https://www.regeringen.se/contentassets/8ab754ea529f4fa5a6caaa00581948bd/sou-2023_29.pdf
- Stockholm stads remissyttrande Dnr KS 2021/509 (2021-06-23) *Yttrande över promemorian Önskemål om utökat bemyndigande att meddela föreskrifter för friytor för lek och utevistelse vid skolor, förskolor, fritidshem och annan jämförlig verksamhet*
- Thorén, K. H., Nordbø, E. C. A., Nordh, H., & Ottesen, I. Ø. (2019). *Uteområden i barnehager og skoler - Hvordan sikre kvalitet i utformingen*. Norges Miljø- og biovitenskapelige universitet, Fakultet for landskap og samfunn. <https://www.nmbu.no/download/file/41701>
- Unicef Sverige (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. https://unicef-porthos-production.s3.eu-west-1.amazonaws.com/slutversion_unicef-bk-booklet_2018.pdf

Bilaga 1

Mail till de 27 kommunerna vid inledande kontakt

Hej,

Mitt namn är Linnea Fridell och jag arbetar just nu i forskningsprojektet *”Riktlinjer för lek – En uppföljning av svenska kommuners arbete med platser för barn”* på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Alnarp där vi följer upp svenska kommuners riktlinjer/normer kring utemiljöer för barn.

Jag skulle gärna vilja ta del av era riktlinjer/normer för barns utemiljöer. **Jag är intresserad av såväl kvalitativa som kvantitativa riktlinjer som rör förskolegårdar, skolgårdar och lekplatser. Jag är även intresserad av vilka förvaltningar inom kommunen som arbetar med dessa frågor.**

Stort tack för hjälpen,
Linnea Fridell

Bilaga 2

Förvaltningar som tagit fram riktlinjer för lekplatser i respektive studie

Kommuner	Förvaltningar, lekplatser 2013/14	Förvaltningar, lekplatser 2022/23
Stockholm		Exploateringskontoret Stadsbyggnadskontoret Stadsdelsförvaltningarna Trafikkontoret
Göteborg	Park- och naturförvaltningen	Grundskoleförvaltningen Lokalförvaltningen Park- och naturförvaltning
Malmö	Gatukontoret	Fastighets- och gatukontoret
Nynäshamn		Samhällsbyggnadsförvaltningen
Kävlinge	Miljö och teknik	
Huddinge	Gatu- och trafikavdelningen	Kommunstyrelsens förvaltning Samhällsbyggnadsförvaltningen Miljöförvaltningen Bygglövsförvaltningen
Helsingborg	Tekniska förvaltningen	Stadsbyggnadsförvaltningen
Lund		Tekniska förvaltningen
Eskilstuna		Stadsbyggnadsförvaltningen
Trollhättan		Samhällsbyggnadsförvaltningen
Uppsala		Stadsbyggnadsförvaltningen
Höganäs	Samhällsbyggnadsförvaltningen	Samhällsbyggnadsförvaltningen
Hörby	Tekniska kontoret	
Enköping		Samhällsbyggnadsförvaltningen
Sjöbo	Teknik- och fastighetsförvaltningen	Gatukontoret
Uppvidinge		Samhällsserviceförvaltningen Uppvidinge hus
Gotland	Tekniska förvaltningen	
Vetlanda	Tekniska kontoret	Tekniska kontoret Kultur- och fritidsförvaltningen

Bilaga 3

Förvaltningar som tagit fram riktlinjer för skol- och förskolegårdar i respektive studie.

Kommuner	Förvaltningar, skol- och förskolegårdar 2013/14	Förvaltningar, skol- och förskolegårdar 2022/23
Stockholm		Utbildningsförvaltningen Förskoleförvaltningen SISAB Stadsdelsförvaltningarna Fastighetskontoret Trafikkontoret Exploateringskontoret Stadsbyggnadskontoret Miljöförvaltningen
Göteborg	Lokalsekretariatet Lokalförvaltningen Center för skolutveckling	Lokalförvaltningen Grundskoleförvaltningen Förskoleförvaltningen
Malmö	Stadskontoret Stadsdelsförvaltningen Stadsbyggnadskontoret Serviceförvaltningen Miljöförvaltningen Gatukontoret Fastighetskontoret LiMa	Serviceförvaltningen Grundskoleförvaltningen Förskoleförvaltningen Stadsbyggnadskontoret
Staffanstorps		Utbildningsförvaltningen Stadsbyggnadsförvaltningen
Lerum	Sektor lärande	Sektor lärande Kommunens verksamhetslokaler Parkenheten
Nynäshamn	Nynäshamns naturskola Kommunstyrelseförvaltningen Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen Barn- och utbildningsförvaltningen	
Kävlinge		Sektor Utbildning Förskolan Bildning Tekniska avdelningen Miljö- och hälsoskydd KKB
Huddinge	Huge fastigheter Barn- och utbildningsförvaltningen Stadsbyggnadsförvaltningen	Kommunstyrelsens förvaltning
Helsingborg	Miljöförvaltningen	Skol- och fritidsförvaltningen Fastighetsförvaltningen

		Miljöförvaltningen Stadsbyggnadsförvaltningen
Lund	Tekniska förvaltningen Lokalförsörjningsenheten Stadsbyggnadskontoret Lokalsamordningen Fastighetsförvaltningen	Stadsbyggnadskontoret Barn- och skolförvaltningen Naturskolan Serviceförvaltningen Tekniska förvaltningen Utbildningsförvaltningen Miljöförvaltningen Lundafastigheter
Eskilstuna		Stadsbyggnadsförvaltningen Barn- och utbildningsförvaltningen Kommunledningskontoret
Trollhättan		Utbildningsförvaltningen Serviceförvaltningen Kraftstaden AB Eidar
Uppsala	"Skolgårdsgruppen" Fastighetskontoret Fritids- och naturkontoret Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad Miljökontoret Trafiksäkerhetsrådet	Gatu- och samhällsmiljönämnden Plan- och byggnadsnämnden Kommunstyrelsen Utbildningsnämnden
Höganäs	Miljötillsynsnämnden	Teknik och fastighetsförvaltningen
Enköping		Socialförvaltningen Upplivningsförvaltningen Parkavdelningen Samhällsbyggnadsförvaltningen Naturskolan
Uppvidinge		Samhällsserviceförvaltningen Uppvidingehus Barn- och utbildningsförvaltningen
Höör	Miljö- och byggmyndigheten	Barn- och utbildningssektorn Samhällsbyggnadssektorn
Vetlanda	Miljö- och byggförvaltningen	Barn- och utbildningsförvaltningen Tekniska kontoret

Bilaga 4

Sammanställning över de kommuner som hade riktlinjer för skolgård och/eller förskolegård vid båda studietillfällena där det gick att härleda källor samt vilka källor dessa kommuner angav.

Kommun	Källor riktlinjer skol- och/eller förskolegård 2013/14	Källor riktlinjer skol- och/eller förskolegård 2022/23
Göteborg	Malmö	Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! Boverkets allmänna råd Läroplaner Förskolors utemiljöer kan genom sin utformning främja barns hälsa. Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting. Faktablad 2015:4 Kommunala dokument
Malmö	Socialstyrelsen 1989 Egen utredning/erfarenhet	Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! Boverkets allmänna råd
Huddinge	Egen utredning/erfarenhet	Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! Boverkets allmänna råd Malmö Sundbyberg Sollentuna
Helsingborg	Egen utredning/erfarenhet	Boverkets allmänna råd
Lund	Socialstyrelsen 1989 Egen utredning/erfarenhet Rapport från BUB 2006	Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! Boverkets allmänna råd Malmö Förvaltning och utveckling av förskole- och skolgårdar (SKL, 2015) Mårtensson 2009 Kommunala dokument Boverket (2005) Enklare utan hinder Länsstyrelserna och Strålsäkerhetsmyndigheten (2009). Solskyddsfaktorer – sju tips för säkrare lekplatser och friskare barn
Uppsala	Rapport från BUB 2006 Socialstyrelsen 1989	Boverket (2015) Gör plats för barn och unga! Boverkets allmänna råd SKL 2016 "Mer åt fler på lekplatsen" Forskningsresultat Kunskapsammanställningar

		Sveriges kommuner och landsting (2016). <i>"Mer åt fler på lekplatsen"</i> . Läroplaner Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning, KSN-2016-2166 Kommunala dokument
Höör	Malmö	Skolverket Boverkets normer Brandskyddsföreningen Socialstyrelsen Livsmedelsverket Arbetsmiljöverket
Vetlanda	Socialstyrelsen 1989	Ronneby Skövde Umeå Malmö Boverket/Movium VÖFAB, Kometens förskola, Program utemiljö Vilt och rörigt – bra förskolemiljöer. Artikel av Sara Chronwall, tidskriften Landskap nr 6, 2014

SCIENCE AND
EDUCATION **FOR**
SUSTAINABLE
LIFE